

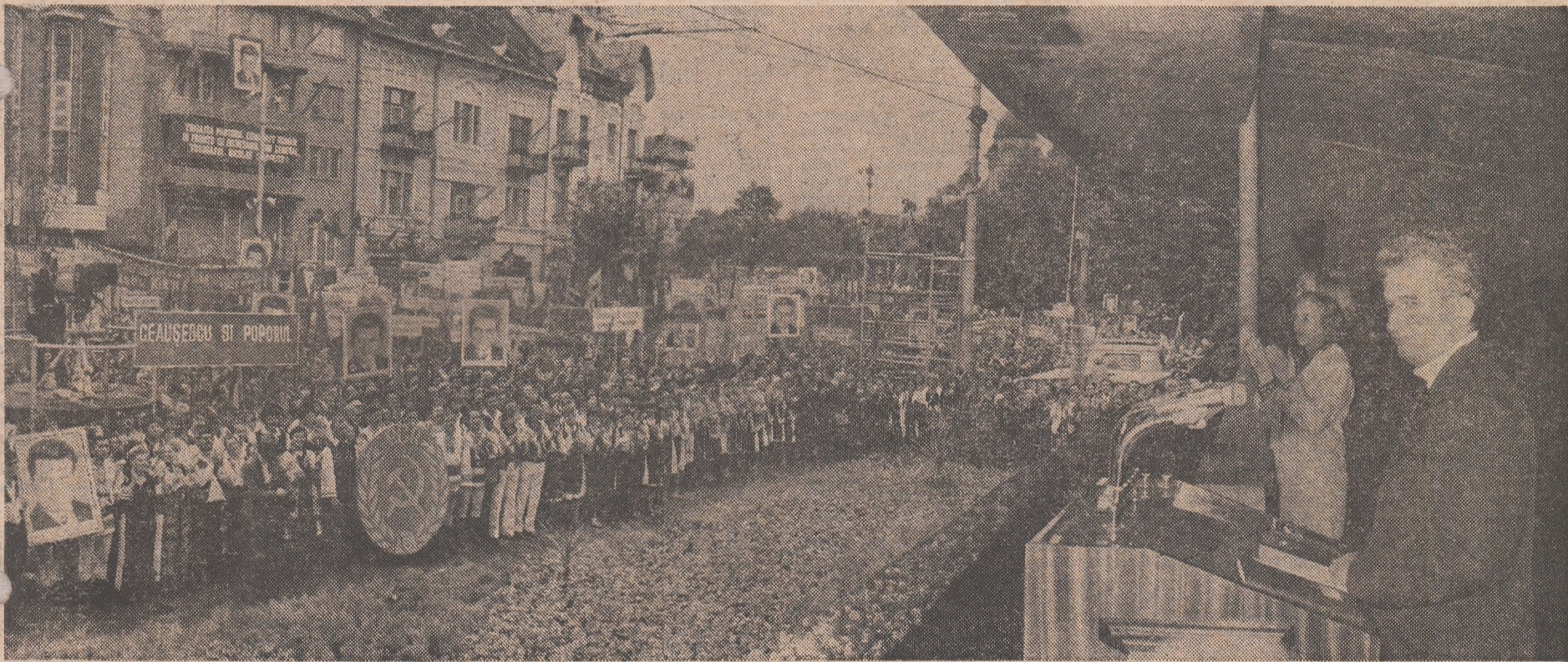
România literară

TOAMNĂ ROMÂNEASCĂ

(Paginile 12-13)

● Numai prin dezvoltarea puternică a industriei, agriculturii, a științei, învățămîntului, culturii, în toate zonele țării, asigurăm condiții de manifestare deplină a forței creatoare a poporului nostru, condiții ca fiecare cetățean să aibă posibilitatea de a-și demonstra capacitatea de muncă, de creație liberă, fiind fiu al unui popor liber, stăpîn pe destinele sale; care-și făurește viitorul socialist și comunist în deplină libertate, convins că aceasta îi asigură bunăstarea, fericirea, independența și suveranitatea!

NICOLAE CEAUȘESCU

ÎN DEPLINĂ UNITATE

FIECARE vizită de lucru a conducătorului partidului și statului este un generator de viu interes civic, de trăire întru comuniunea de gânduri și sentimente pe care imaginile televizate le mijlocesc întregului popor ca un reînnoit prilej de îmbrățișare în spirit a unei componente din viața patriei, cu oamenii și locurile caracteristice, vibrînd în lumina aceleiași dăruiri întru propășirea țării, manifestînd totodată conștiința responsabilității depline pentru o lume a păcii și a cooperării cu toate popoarele planetei.

Este ceea ce fiecare dintre noi a resimțit și cu prilejul vizitei din aceste zile a tovarășului Nicolae Ceaușescu împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu în județele Mureș și Cluj. Mijloacele de comunicare în masă ne-au făcut nu doar simpli receptori de multiple semnificații, ci părtași la bucuria întâlnirii cu colective de oameni ai muncii din întreprinderi industriale sau din cooperative agricole, din instituții și laboratoare, cu cetățeni din fruntea treburilor obștești de pe aceste meleaguri transilvane, într-un peisaj în care siluetele noilor construcții se armonizau cu fluxul străvechilor costume strămoșești, într-o ambianță reverberînd sub soarele unui septembrie atât de ospitalier.

Actuala vizită de lucru a președintelui Republicii își sporește dimensiunea prin însuși faptul desfășurării ei pe străvechi așezări ale poporului nostru, cărora, în cel de-al doilea mileniu, li s-au adăugat, prin dialectica istoriei europene, și filii al altor naționalități, precum cea maghiară sau germană. Marea adunare populară din municipiul Tîrgu Mureș a constituit, prin întreaga

„România literară”

(Continuare în pagina a 2-a)

Școală, literatură, educație

A SUNAT clopoțelul școlilor cu acel sunet misterios și distinct, pe care memoria afectivă a fiecăruia îl păstrează într-un colț de suflet, ca pe o melodie unică, răscolitoare, ce ne urmărește toată viața, precum o umbră vie a copilăriei și adolescenței noastre.

A sunat clopoțelul și l-au auzit elevii de pretutindeni: din taberele de la munte și de la mare, din grădinile cu pomii încărcăți de roada ale bunicilor de pe la sate, de pe tarlalele cîmpurilor pe care s-au străduiți și ei pentru stringerea recoltelor, din brigăzile culturale sau de pe grandiosul șantier al Canalului Dunăre-Marea Neagră.

Pe străzile satelor înnoite din temelii sau ale orașelor impunătoare, elevii patriei noastre își duc în ghiozdan, alături de tulburătorul *Abecedar* și celelalte manuale școlare, propriul lor destin, viitoarea lor personalitate. Lucrul acesta m-a tulburat și mă tulbură în fiecare toamnă de cînd am pus și eu în traista țesută de mama *Abecedarul* pe care nu-l uit niciodată, manualele care au intrat în formarea mea, ca o fibră vie din marea uzină a vieții.

Să ne ajutăm copiii, elevii țării, să nu uite că poartă în ghiozdan, lângă *Abecedar* și lângă celelalte manuale școlare, propriul lor destin, elementele viitoarei lor personalități.

Cită răspundere pentru educatori și profesori!

Manualele școlare rămîn pentru toată viața, pentru toți, de la cioban și țăran, la muncitor și academician, cărți de căpătîi. Dacă elevul nu și le însușește temeinic și treptat, începînd cu prima zi de școală, personalitatea lui va fi ca un covor dezlinat cu șirurile rărîte. Firește, toate manualele intră în această nobilă țesătură, dar mai mult și mai organic decît toate intră manualul de literatură și limba română. Uneori, ele rămîn, pentru toată viața, unica imagine despre literatura și limba națională, prin ele elevul rămîne permanent în contact cu valorile spiritualității românești.

Ele au un rol decisiv în educarea tineretului.

Cu cită îndreptățire spunea secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, că e de neconceput o educație comunistă fără cunoașterea temeinică a isto-

riei glorioase a poporului nostru, a limbii și literaturii române!

De aici — excepționala răspundere a factorilor care pun elevii în contact cu valorile culturii naționale.

De aici — marea răspundere cetățenească a scriitorului pentru *ceea ce scrie și cum scrie*, pentru o literatură patriotică, militantă și revoluționară, pentru eroii pe care-i creează, și-i oferă ca modele tinerilor.

De aici — răspunderea criticii față de ceea ce promovează și propune ca exemplu de conduită în viață, de aici răspunderea școlii, a autorilor de manuale școlare și chiar universitare, față de hrana spirituală cea mai necesară a tinerelor generații.

Studiul literaturii și al limbii nu poate constitui pentru nimeni, sub nici o formă, un scop în sine, ci un mijloc nobil și eficient de cunoaștere a lumii, a omului, de cultivare a patriotismului, a umanismului socialist.

Nu orice velleitate și ambiție egoistă poate intra într-un manual școlar; nu orice modă și valoare trecătoare, ci valorile perene, model, reprezentative pentru identitatea noastră spirituală, capabile să înriurească și să modeleze conștiințele tinere.

De aceea, literatura din manualele școlare, de la *Abecedar* la cursul universitar, trebuie să fie de o înaltă valoare artistică, patriotică, umanistă și revoluționară.

Încă o dată, secretarul general al partidului ne-a atras atenția în *Cuvîntarea* de la Mangalia asupra acestui lucru esențial, cu puternice influențe în procesul instructiv-educativ.

Este vorba, firește, de o mai justă utilizare socială a valorilor atât de diverse și de marcante ale culturii noastre umanist-socialiste.

Pentru mine, fiecare început de an școlar e și un început de noi biografii și destine, o piatră kilometrică în evoluția unei vieți.

Anii școlari se reflectă, prin cărțile bune pe care le citim, ca o efigie de împărat roman pe monezile de aur, pe toți anii vieții unui om.

Ei sînt și anii vîrstei spirituale, nu numai ai vîrstei biologice.

Ion Dodu Bălan

România literară

DIRECTOR: George Ivașcu, Redactor șef adjuncț: G. Dimisianu, Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpăneanu

ÎN DEPLINĂ UNITATE

(Urmare din pagina 1)

atmosferă, de însuflețită sărbătoare, la care au participat mii și mii de oameni ai muncii — români, maghiari, germani — o entuziastă manifestare, din adâncul inimii, pentru înflorirea României, pentru partid și secretarul său general, pentru tot ceea ce reprezintă noul curs al construcției socialiste inaugurat de către tovarășul Nicolae Ceaușescu prin Congresul al IX-lea și impulsioneat continuu în acești 18 ani sub semnul consolidării și afirmării tot mai pregnante a factorilor de deplină unitate întru asigurarea realizării Programului partidului de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și de înaintare spre comunism. Precum releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvântarea sa în fața celor peste 80.000 de mureșeni: „Putem afirma cu îndreptățită mândrie că politica națională a partidului nostru, de deplină egalitate pentru toți cetățenii patriei, constituie o realitate — și am dori ca în toate țările această egalitate să fie cel puțin așa cum este în România!”

Evidențind rezultatele eforturilor unite ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, secretarul general al partidului a subliniat că aceste rezultate obținute în Tg. Mureș și în județul Mureș — ca, de altfel, în toate județele patriei — demonstrează că puterea justă a politicii de amplasare a forțelor de producție pe întreg teritoriul în toate județele, concretizând astfel finalitatea dezvoltării puternice a industriei, agriculturii, științei, învățămîntului, culturii în toate zonele țării, a asigurării condițiilor de manifestare deplină a forței creatoare a poporului nostru, deplin stăpîn pe destinele sale.

PE ANSAMBLU, industria patriei noastre a obținut, în cele 8 luni care au trecut, rezultate bune, îndeplinind prevederile planului și realizând o depășire de circa 10 miliarde lei. De asemenea, și în agricultură s-au obținut rezultate bune, cu toate condițiile nu prea favorabile din acest an. Avem rezultate bune și în domeniile științei, învățămîntului, culturii, în toate sectoarele de activitate. Putem spune că economia românească și toate domeniile de activitate vor încheia acest an cu rezultate importante, îndeplinind prevederile planului pe 1983, hotărârile Congresului al XII-lea și ale Conferinței Naționale, punând astfel o bază traică pentru realizarea în bune condiții a actualului cincinal, care va asigura trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare și ridicare continuă a bunăstării întregii națiuni. Făcînd această apreciere de sinteză și de perspectivă, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat, totodată, o serie de priorități și imperative marcînd o aprofundată cunoaștere a realității din actualul stadiu al construcției noastre socialiste, în raza unei lucide linii de perspectivă a propășirii noastre. În această finalitate, cu atât mai îndreptățită este și indicația desfășurării unei susținute activități politico-educative, de formare a conștiinței revoluționare a omului nou, acordînd, deci, o atenție deosebită conținutului revoluționar al acestei activități, pornind de la concepția materialist-dialectică despre lume și viață.

INTR-O asemenea viziune de certitudine în forța și capacitatea de construcție revoluționară a propriului său destin, poporul român manifestă o conștiință cu atât mai vie în ce privește condițiile grele ale vieții internaționale, condiții de profundă îngrijorare pentru pacea și colaborarea în lume.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a relevat — o dată mai mult — și la marea adunare populară de la Tg. Mureș preocuparea României pentru îmbunătățirea substanțială a situației mondiale, grav amenințată de primejdia dezlănțuirii unui cataclism nimicitor, dacă nu se trece cît mai neîntîrziat la măsuri de reducere și punere sub control a armamentelor nucleare.

Salutînd cu multă satisfacție încheierea reuniunii de la Madrid, aprobarea, prin consens, a documentului final și a hotărîrii de a organiza la începutul anului viitor o conferință pentru încredere și dezarmare în Europa, președintele României a spus: „Dorim să se asigure respectul fiecărei națiuni de pe continentul nostru, realizarea unei Europe fără arme nucleare, a unei Europe unite, a oamenilor liberi și independenți”. De unde necesitatea de a se face totul ca, la tratativele de la Geneva dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite, să se ajungă la înțelegeri concrete în această problemă, în sensul neamplasării de noi rachete, reducerii celor existente și distrugerii lor, în condițiile realizării unui echilibru între forțele ce acționează pe continentul nostru. Ca atare, este necesar să fie luate în calcul și rachetele pe care le au și alte țări din Europa: „Trebuie să ne adresăm tuturor statelor europene, celor două mari puteri nucleare cu cererea fermă de a ajunge la înțelegere, de a pune capăt politicii de înarmare nucleară și de dezvoltare de noi rachete nucleare”. Citînd aceste statele, guvernele și oamenii politici care admit amplasarea rachetelor pe teritoriul lor, aceștia își asumă o mare răspundere în fața poporului, în fața tuturor popoarelor — și este necesar să renunțe de a pune în pericol viața și existența popoarelor lor, a întregii Europe, a întregii omeniri.

PUTEM considera această argumentare ca una din cele mai pregnante pledoarii întru apărarea păcii, ca un mesaj din cele mai penetrante pentru îndepărtarea — cît mai e timp! — a spectrului nimicirii atomice cu care actualul potențial nuclear al celor ce-l dețin amenință însăși existența omenirii, a civilizației și culturii pe acest pămînt. Mesaj cu atât mai elocvent, cu cît — așa cum, în încheierea magistralei sale cuvîntări, observa conducătorul destinului poporului român —, în țara noastră, ca o expresie majoră a deplinei unități de conștiință civică, nu a lipsit o întîlnire, o manifestare cît de mică în care cuvîntul Pace să nu răsune cu putere pretutîndeni.

„România literară”

Viata literară

Fotografie de Ion Cucu

Vizită la Uniunea Scriitorilor

● Vineri, 9 septembrie 1983, Mahmoud Messaadi, președintele Camerei Deputaților din parlamentul Republicii Tunisienne, aflîndu-se în țara noastră la invitația Marii Adunări Naționale, a făcut o vizită la Uniunea Scriitorilor. Înaltul oaspete a fost pri-

mit de Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor.

La discuțiile care au avut loc, în legătură cu dezvoltarea relațiilor culturale dintre cele două țări, au participat: Alexandru Balaci, George Bălăiță, Constantin Chiriță și Laurențiu Fulga, vicepre-

ședinți, Ion Hobana, secretar, Traian Iancu, director, Teofil Bălaj, șeful secției de relații externe a Uniunii Scriitorilor.

A fost prezent Virgil Teodorescu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale din Republica Socialistă România.

Întîlnire

● Luni, 12 septembrie 1983, a avut loc la sediul Uniunii Scriitorilor o întîlnire între Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, și Ramon Gonzales Parades, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Venezuela.

Au fost discutate aspecte

ale relațiilor dintre scriitorii români și venezuezeni, analizîndu-se căile și mijloacele de dezvoltare în perspectivă a colaborării dintre cele două uniuni.

La discuțiile care au urmat, au luat parte Alexandru Balaci, George Bălăiță și Constantin Toiu, vicepreședinți ai Uniunii Scriitorilor, Heana Mălăncioiu, Aurel

Covaci, Paul Alexandru Georgescu, Dărie Novăceanu și Teofil Bălaj.

Au fost de față Ruben Gonzales Gomez, membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Venezuela, J. Alberto Zarrago, secretar III, și Andreea Geloși, atașat cultural al Ambasadei Republicii Venezuela.

Consfătuire de lucru

● Marți, 13 septembrie 1983, la sediul Uniunii Scriitorilor, a avut loc o consfătuire de lucru dedicată analizei programului de acțiuni ale Uniunii Scriitorilor, în lumina Cuvîntării tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU de la Mangalia (2-3 august) și cu privire la aniversarea a 55 de ani de la Unire (1918).

Au participat secretari ai asociațiilor de scriitori din țară — Anghel Dumbrăveanu, Janoshazy György, Nicolae Prelușeanu, Dan Tărbăcilă, Mircea Tomuș, — precum și secretari ai unor cenaculuri ale Uniunii Scriitorilor — Marcel Mureșeanu (Suceava), Florin Muscalu (Focșani), Lucian Valea

(Botoșani). Au mai participat Alexandru Balaci și Laurențiu Fulga (vicepreședinți), Ion Hobana (secretar), Traian Iancu (director al Uniunii Scriitorilor).

Lucrările consfătuirii au fost conduse de Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

În spiritul colaborării

● În cadrul schimburilor cu uniunile de scriitori din țările socialiste, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu” din Capitală, Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, și Ion Hobana, secretar, l-au primit pe Ivan Kusnirik din R.S.S. Ucrainoană, traducător din literatura română.

„Stanțe euxine”

● În aula Bibliotecii județene Constanța, Cenacul scriitorilor din acest municipiu, a organizat o seară literară sub genericul „Stanțe euxine”. Au participat Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Vasile Cojocaru, Șerban Gheorghiu, Sanda Ghinea, Cristian Arthur Porumboiu, Nicolae Prelușeanu, Romulus Rusan, Corneliu Sturzu, Petru Vălculeanu.

Codicele de la Ieud

● În comuna maramureșană Ieud s-a desfășurat cea de-a doua ediție a colocviilor de literatură reunite sub genericul „Codicele de la Ieud”.

Au fost prezentate, cu acest prilej, numeroase comunicări, lecții de civilizație țărănească, s-au organizat seri de poezie patriotică, a fost inițiată o interesantă expoziție

„Numele poetului”

● La ședința cenaclului literar „Numele Poetului” de pe lângă revista „Luceafărul”, poetul Cezar Ivănescu, conducătorul cenaclului respectiv, a citit un emoționant poem dedicat celui care a fost Teodor Bals.

Au prezentat din creațiile lor tinerii Mihai Culman, Mirela Mitrofanovici, Heana Bucovină Izbășoiu și Iuliana Paloda. În alte două ședințe

ale cenaclului, Valeriu Pantazi a vorbit despre poetul prematur dispărut Dumitru Peristeri, lecturînd și o suită de poeme ale acestuia. Au citit versuri și proză Martin Culcea, Ioana Dana Nicolae, Smaranda Cosmin și Grigore Goanță. Au mai luat cuvîntul Maria Cerchez, Alex. Duran, George Canache, Nicolae Georgescu și Cezar Ivănescu.

Pagini feroviare

● În colaborare cu revista ieșană „Convorbiri literare”, Regionala de căl ferate din Iași a început să editeze o interesantă publicație careia i s-au creat condiții grafice excelente. Pe lângă articolele semnate de Elena Burghelă, Nicolae Dumbravă, Rudolf Calinea, Tudor Cîncă, Ioan Lupu, Ioachim Toader, Ioan Paris, Ioan Mitican, Ionică Pescaru și Paul Zamfir, — publicația redă unele materiale utile cercetării literare cum este cel care demonstrează cu amănunte că linia ferată Le-

orda-Botoșani a trecut peste fosta proprietate a familiei Eminovici, parcelele respective aflîndu-se la vremea aceea „pe proprietatea Hipotesci”.

Poezii valoroase iscălesc Mihai Platon, Mădălina Canura, Angela Boaru, George Petrone, iar epigrame, Vasile Grosu.

O pagină cuprinde varietăți literare (cronici rimate, caricaturi, cuvinte încruciate etc.). Din partea revistei „Convorbiri literare” își aduc contribuția Emil Brumar, Lucian Dumbravă, Eugenia Colman și Georgeta Iacobitz.

„Eternitatea lui Eminescu”

● Studioul cultural „Gheorghe Șincai” din Capitală a inițiat două manifestări dedicate Luceafărului poeziei românești. Despre „Romanismul lui Mihai Eminescu” a vorbit Aurel Mărgineanu, președintele Studioului, iar despre „Eminescu în literatura universală”, prof. univ. Gh. Bulgăr.

În cadrul celor de a doua manifestări consacrate aceleiași teme, a conferențiat

Pan Vizirescu, iar Aurel Mărgineanu a prezentat secvențe din jurnalistică mare-lui nostru poet național. În continuare, au citit versuri omagiale Rodica Ciocîrdei Teodorescu, Petre Moroșan, Gheorghe Ierugan, Ecaterina Buculei, Marga Ștefănescu, Crina Liviu.

Artista Maria Rotaru a recitat „Scrisoarea III” de Eminescu.

● Dimitrie Cantemir — OPERE COMPLETE, Vol. IX — partea I. Editarea operei cantemirești continuă cu *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus* și *Historia Moldo-Vlachica*. Prefață de Virgil Cândea; ediție critică, traducere, introducere, note și indici de Dan Slușanschi. (Editura Academiei, 458 p., 47 lei).

● DEPUTAȚII SOCIALIȘTI ÎN PARLAMENTUL ROMÂN. Sub auspiciile Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. sînt publicate (antologie, cuvînt înainte și note de Vasile Niculae, Ion Toacă, Georgeta Tudoran) discursuri și interpelări parlamentare din anii 1888-1899 și 1919-1921 rostite de: V. G. Morțun, I. Nădejde, Toma Dragu, Gheorghe Cristescu, Alexandru Oprescu, Alexandru Dunăreanu, Gheorghe Tănase, Ilie Moscovici, Boris Ștefanov, George Grigorovici, Costa Stoev, Josef Mayer, Iosif Ciser, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Evanghele Stănev, Eftimie Gherman, Iacob Pistiner, Iuliu Dascal, Cracalia Constantin, N. D. Cocea. (Editura Politică, 364 p., 18 lei).

● Camil Petrescu — OPERE. V. Ediția îngrijită, note și variante de Liviu Călin, publică acum vol. II al trilogiei *Un om între oameni*. (Editura Minerva, 730 p., 36 lei).

● Laurențiu Fulga. E NOAPTE ȘI E TRĂI. SENIORI. Roman. (Editura Cartea Românească, 350 p., 12,50 lei).

● Pompiliu Marea — CONCORDANȚE ȘI CONTRIVERSE. Al X-lea volum al autorului. (Editura Eminescu, 346 p., 17 lei).

● Mihai Dușescu — IZGONIREA NEGUTĂTORILOR. Roman. (Editura Scrisul românesc, 264 p., 9,50 lei).

● Ion Popa Argeșanu — MIRABILE NINSORI. Versuri grupate în ciclurile *Patria poetului*, *Trecerea poetului* și *Mirabile ninsori*. (Editura Albatros, 78 p., 8,25 lei).

● Adrian Petringenaru — IMAGINE ȘI SIMBOL LA BRÂNCUȘI. Eseu. (Editura Meridiane, 136 p., 23 lei).

● Voicu Bugariu — LITERAȚII SE AMUZĂU. Roman apărut în colecția „Sfinx”. (Editura Militară, 236 p., 11,50 lei).

● Elena Zafira Zafir — DOMNIȚA AZALEEA. Basme, cu ilustrații de Nicolae Sirbu. (Editura Ion Creangă, 92 p., 11 lei).

● Robert Merle — WEEK-END LA ZUYD-COOTE. Roman pentru care scriitorul a fost în-cununat cu Premiul Goncourt (1949), este tradus de Maria Berza. (Editura Militară, 224 p., 9 lei).

● John Shearman — MANIERISMUL. Traducere în colecția „Curent și sinteză” de Roman Nădășan. (Editura Meridiane, 208 p., 19,50 lei).

● Helen Kay — TOIAGUL CIOBĂNESCU. „Povestea copilăriei lui Constantin Brâncuși” scrisă de cercetătoarea americană este tradusă de C. Vonghizas. (Editura Ion Creangă, 52 p., 4,50 lei).

● Pentru o și mai promptă reflectare în cadrul acestei rubrici a ultimelor apariții, rugăm editurile și autorii să ne trimită exemplare de semnal.

LECTOR

TEMEIURILE ISTORICE ALE UNIRII CELEI MARI

UN POPAS stăruitor și o descifrare veridică a evenimentelor istorice dezvăluie o realitate nedesmințită: împlinirea acestora nu este nici lucrarea întâmplării și nici a hazardului. Marile evenimente, mai ales, acelea care marchează un prag de trecere de la o etapă istorică la altă etapă istorică trebuie socotite încheierea unor procese cu rădăcini adinci în viața popoarelor și a națiunilor. Ele se desfășoară mai lent sau într-un ritm mai grăbit, potrivit condițiilor istorice de dezvoltare a societății. Anumite piedici dinlăuntru sau dinafară le pot întârzi împlinirea, dar nu le pot zădărnici, mai ales atunci când ele intră în conștiința poporului și sînt îmbrățișate de popor. Din seria acestora face parte și evenimentul de cea mai mare însemnătate în istoria poporului român: Unirea tuturor românilor într-o singură alcătuire statală.

Temeiurile acestei neasemuite realizări sînt numeroase și de mai veche existență. Comunitatea teritorială, adică unitatea geografică a pămîntului locuit de români, a fost o realitate a tuturor timpurilor. Chiar dacă nu este întru totul conformă cu adevărul caracterizarea lui Herder, că „istoria este geografică în mișcare”, factorul geografic și-a imprimat amprentele în dezvoltarea poporului român. Unitatea în diversitatea de relief a pămîntului locuit de totdeauna de poporul român nu este doar o simplă afirmație: la mijloc lanțul carpatic — **corona montium** —, înconjurat ca de niște contraforți de subcarpați, la marginea cărora se rînduiesc, de jur împrejur, dealurile pericarpatice, apoi podișurile și cîmpiile.

După cum nici apele, tot astfel nici munții n-au constituit zid despărțitor pentru ramurile poporului român locuitor de o parte și de alta a lor. Numeroasele trecători și drumuri au fost bătătorite fără nici o opreliște de țărani, negustori, cărturari. Roadele muncii brațelor și cele ale minții treceau dintr-o țară în alta fără încetare, împlinind trebuințe materiale și spirituale.

Este explicația limbii române unitare, a culturii de asemenea, a conștiinței originii și a unității etnice care s-a transformat apoi în conștiința națională. Caracterul unitar al limbii române, fără dialecte propriu-zise, cunoscînd doar graiuri cu deosebiri neesențiale, este un adevăr cunoscut și recunoscut. Formarea limbii literare în a doua jumătate a sec. al XVI-lea, pe baza graiului muntean și a celui transilvănean din părțile sudice, era încheierea unui proces logic și logic. Importanța limbii era înțeleasă nu numai de cărturarii cultivați, ci în aceeași măsură de toți cei ce o vorbeau, de aceea umanistului italian Antonio Bonfini i se părea că românii s-au luptat „mai mult pentru păstrarea limbii decît pentru viață”. Și tot astfel se înțelege de ce cărturarii ultimelor veacuri ale evului mediu raportau însemnătatea scrierilor lor la înțelegerea acestora de cît mai mulți cititori, paragonînd valoarea cuvintelor cu a banilor.

Se creează, încetul cu încetul, o conștiință cu privire la originea și unitatea poporului român, la aspirațiile lui, un adevărat cheag unificator izvorît din același fond spiritual, din aceleași datini și obiceiuri. Acestea au fost, uneori, atât de limpede și puternic exprimate încît au stîrnit uimirea celor de alt neam ce trăiau în mijlocul românilor. Învațatul polihistor maghiar Iosif Benkő, de pildă, se credea îndreptățit să afirme, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, că ar fi mai ușor a smulge ghioaga din mîna lui Hercule decît a abate cu ușurință pe români de la vechile lor datini și obiceiuri.

Au contribuit, fără îndoială, aceste realități, la care s-au adăugat și motive de ordin politic, la colaborarea strînsă între cele trei țări românești în lupta pentru independență și unirea lor. Cea dintîi unire a teritoriilor locuite de românii nord-dunăreni a avut o incontestabilă însemnătate. Patriotismul pilduitor al lui Nicolae Bălcescu spre aceste vremuri își îndreaptă gîndurile pentru a înfățișa contemporanilor „acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională cu care românii, sub povăța celui mai vestit și mai mare dintre voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea”. Iar profesorul ardelean Aron Florian își alesese ca subiect central al cursului său, predat la București, epoca lui Mihai, ca pildă pentru „viitorul ce ne dă speranțe mari și cînd românii se vor reuni într-un singur stat”, iar „fericirea lor va fi la culme”. Urmașii mai apropiați și alții mai departe de acele vremuri au înțeles semnificația evenimentului în întregimea înțelesului său. Principele Transilvaniei Gabriel Bethlen se gîndea s-o înfăptuiască, mai întîi pregătînd-o sub forma alianței cu domniile muntean și moldovean, cu care se lega prin jurămînt, „să fie ca frații”, apoi sub forma unui regat al

Daciei. Matei Basarab, la rîndul său, își exprima încrederea că muntenii și transilvănenii nu au a se teme de nimeni dacă cele două țări vor păstra buna înțelegere.

CONȘTIINȚA originii comune, a unității etnice și lingvistice, exprimată de cronicarii și istoricii veacului al XVII-lea și al XVIII-lea, Gr. Ureche, M. Costin, stolnicul Cantacuzino, D. Cantemir, se transformă treptat în conștiință națională clar exprimată, de cărturari, de oameni politici și de mulțimile anonime, ajungînd să se transforme într-o forță nestăvilită. În timpul revoluției lui Horea, și în timpul altei revoluții, a lui Tudor Vladimirescu, se făcuseră auzite asemenea păreri. Samuil Micu, Ion Budai-Deleanu, Dinicu Golescu și alți reprezentanți de frunte ai luminismului românesc militau pentru unirea țărilor românești „într-o singură domnie”, pentru „alcătuirea totimii trupului românesc într-o întregime sa cea dintîi”, într-o Dacie Mare.

Era concluzia firească cererea de unire a țărilor române, exprimată din mai multe părți în timpul dezbaterilor pentru organizarea acestora după desființarea monopolului turcesc în urma păcii de la Adrianopol. „Valachia și Moldavia să se împreună și să facă împreună un prințipat. Prințipatul acestor intrupate provincii să fie de sine și neatîrnate de Turchia” — cerea un memoriu din 1829. Exprimau aceleași aspirații gîndurile scriitorilor epocii ca acelea ale lui Ioan Văcărescu din 1830, care întreba riul despărțitor de țări, Milcovul:

De unde-ți vine numele, pîriu fără putere
Ce împărțirea neamului tu îndrăznești a cere?
Introducerea în Regulamentele Organice a acestei idei era sprijinită și pe conștiința națională, dar și pe necesitatea politică a vremii. „Începutul, religia, bisericile și asemănarea limbii locuitorilor acestor două Prințipaturi, precum și trebuințele ambelor țări, cuprind din însăși descălecarea lor elementele nedespărțitei uniri, care s-au împiedecat și s-au întîrziat de întâmplătoarele împrejurări.”

Biblioteca Românească, Curierul Românesc, Albina Românească, România, Dacia Literară, Arhiva Românească, Magazin - Istoric pentru Dacia, foi periodice și reviste literare și istorice apărute între 1821-1846, la care colaborau condeie din toate țările românești, simbolizau prin însuși titlul lor ideea unirii. Înfiptuirea acestora era înscrisă în programul societății secrete româno-polone descoperită la 1834, înțeleasă sub forma unirii celor trei țări românești într-o republică democratică. Pentru „o patrie independentă a tuturor membrilor risipiți ai neamului românesc” milita proiectul de constituție a grupării burghezo-liberare de sub conducerea lui Ioan Cimpineanu din 1838.

UNIREA devenise „ideea stăpînitoare” a vremii. O cunoșteau și o subliniau străinii care intuiiau realitățile. O corespondență franceză din București sublinia că „cele două principate unite prin comunitatea originii lor, a limbii lor, a istoriei lor și a poziției lor politice actuale aspiră a se contopi într-un singur stat. Iar emigrantul polonez Csartoryski, la rîndul său, știa că românii aspiră să fie „un singur popor unit și independent”. O profesau oameni înaintați dintre români ca pe un program politic ce se cerea realizat fără întîrziere. Mihail Kogălniceanu în **Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională** îndemna la 1843 pe românii din Transilvania, Țara Românească și Moldova să se considere părți dintr-o „singură și aceeași nație”, iar Nicolae Bălcescu socotea „unirea tuturor românilor într-un stat politic” ca o faptă „măreată și singură mintuitoare.”

La mijlocul sec. al XIX-lea și mai cu seamă în timpul revoluției de la 1848 ideea unității naționale se transformă într-o forță ce nu mai putea fi stăvilită. În programele revoluției, în foile vremii, în scrierile și scrisorile celor mai înaintați oameni politici, în manifestările spontane ale maselor, ideea unirii principatelor, „cheia de boltă a edificiului românesc”, sau chiar a unirii tuturor românilor este exprimată cu claritate și tărie, iar poetul „Deșteptării României”, însuflețitorul Alecsandri, o cînta în versuri îmbărbătătoare:

Sculați frați de-același nume, iată timpul de frație
Peste Molda, peste Milcov, peste riul, peste Carpați
Aruncați brațele voastre cu-o puternică mîndrie,
Și de-acum pe veșnicie
Cu toții mîinile să dați!

Acad. Ștefan Pascu

Muzeul Unirii din Alba Iulia

E Decebal la Deva în piatră dăltuit

E Decebal la Deva în piatră dăltuit
sub glezna sa lupoaica minusculă poveste
minusculi fii ai Romei beau lapte asfințit
un paloș de lumină deasupra lumii este

istoria e plină de capete tăiate
istoria ascute tăișul unor munți
și-n munți mereu va bate în semn de libertate
o inimă de piatră pe care să n-o-nfrunți

fiindcă a fost și este o lege absolută
ca Dunărea să-i curgă din ochi lui Decebal
și spre mîndria Romei copiii Romei mută
sub paloșul luminii un val lingă alt val.

Ca un șir de lacrimi scînteindu-și salba

Ca un șir de lacrimi scînteindu-și salba
se înclină țara noastră către Alba
am chemat din buciom am lovit cu drimba
n-au fost în robie niciodată limba

am venit cu țara noi suntem Mihai
să ne dai, Măria Ta, gura ta de rai
precum de crescură-s și descrescătoare
fețe și imperii necuvîntătoare

să ne dai, Măria Ta, drepturile toate
ce prin vorbă dreptă pot fi arătate
cu înscris de sînge de la Decebal
pentru tribunalul internațional.

Deci este Nicolae izbăvitor de neam

Deci este Nicolae izbăvitor de neam
decurgător din lege și din datini
din stema Albei Iulia un ram
un ram de Basarabi și de Mușatini

iar restul este țară românească
un paloș al lui Decebal tăcut
din care curge legea omenească
în laptele din care ne-am născut

fiindcă așa-i voia clasei muncitoare
care-o călit și vecinic va căli
destinele de fapt triumfătoare
în spulberarea verbului a fi.

Ion Nicolescu

Demnitatea literaturii

IN ultimele decenii au dobândit o circulație sporită și o nouă fundamentare ideologică a unor teoreticieni cu privire la viitorul literaturii și artei, care au neliniștit destul de ginditori de la Platon la Hegel și până la neopozitivisti contemporani.

Idelle privitoare la o previzibilă dispariție a literaturii și artei, ca forme depășite ale unei activități umane rămase fără îndreptățire, se întemeiază în principal pe o concepție unilaterală despre revoluția tehnico-științifică prin care trece omenirea și pe o viziune foarte parțială a semnificației și rostului creației literar-artifice. Îndosebi pe convingerea eronată că literatura ar îndeplini doar menirea de a umple cu plămăuiri ale fanteziei conul de umbră al ignoranței, spațiul obscur în care nu a pătruns încă lumina cunoașterii științifice și care se va restringe din ce în ce mai mult, făcând inutile petele lăsate de imaginație pe strălucitoarea mentalitate științifică a omului viitorului, a cărui prefigurare poate fi socotită începută din zilele noastre.

În realitate, experiența concretă a istoriei demonstrează că între progresul tehnico-științific și îmbogățirea valorilor umaniste ale societății nu există nici un fel de contradicție, aceasta putând să apară doar ca rezultat al unilateralizării procesului de dezvoltare și al declanșării, în acest fel, a unei profunde crize psihice și morale capabilă să genereze tendințe de neglijare, sau chiar de ignorare, a valorilor umane autentice.

Pe de altă parte, dezvoltarea tehnico-economică nu constituie un proces spontan, desfășurat haotic, ci — prin însăși necesitatea de a asigura pregătirea și îndeplinirea muncii complexe pe care o implică — este orientată de instituții teologice ale oamenilor, de obiective stabilite de societate și intrupate în baza ei ideologică.

Rolul major al literaturii și artei, ca factori ai acestui fundament ideologic, consistă tocmai în contribuția la asigurarea echilibrului uman-ontologic al complexului proces de evoluție a societății.

Între lumea științei și tehnicii și cea a literaturii și artei există nu o contradicție fundamentală, ci o diferență de menire, ce se transformă în funcție de completarea reciprocă destinată să asigure, prin dozarea firească și înțeleaptă, echilibrul ontologic al omului, stabilitatea creației a condiției umane, evitarea opțiunilor brutal-unilaterale.

Atitudinea omului de știință în fața realității, în principal a naturii și a omului, a devenit, odată cu întemeierea în secolul al XVII-lea a științelor moderne ale naturii de către Kepler, Galilei și Newton, efort de formulare matematică a legităților generale și s-a transformat, în epoca noastră, în configurare a legităților din spațiu, indiferent dacă ele sînt date de experiența nemijlocită sau nu. De aici o imagine abstractă a lumii, o desprindere a orizontului tehnico-științific nu numai de tendințele nocive de antropomorfizare, dar și de orice urmă senzorială sau intuitivă. S-a născut astfel situația de care îl fusese teamă lui Goethe atunci cînd exprimîndu-și, în *Teoria culorilor*, concepția despre teoretizarea experienței senzoriale nemijlocite, atrăgea atenția ca „s-o facem însă cu bună-știință, cu autocunoaștere, cu libertate... O asemenea dibăcie este necesară dacă vrem ca abstracția, de care ne temem, să devină inofensivă și ca rezultatul experienței, pe care nădăjdum să-l dobîndim, să fie viu și folositor”.

Absolutizarea pericolului asupra cărui atrăgea atenția Goethe decurge doar din generalizarea unor fenomene apărute pe o anumită treaptă a dezvoltării capitalismului și și-au dobîndit ilustrare, printre altele, în materialismul mecanicist postulat de pozitivism. În contradicție cu vederile schematice propuse de acesta, gîndirea tehnico-științifică și cea artistică nu sînt antagonice, capabile să determine un conflict între știință și artă, ci complementare în configurarea universului spiritual al omului ca totalitate bio-psihică și socială complexă.

Așa cum a subliniat un fizician de prestigiu lui Heisenberg, „arta are, desigur, o altă sarcină decît știința. Pe cînd știința explică, face ceva inteligibil, arta trebuie să reprezinte, să lumineze, să facă clar temeiul vieții umane”. Într-un sens foarte apropiat, Nicolai Hartmann susținea în *Estetica* sa că „ceea ce căutăm noi în poezie și ce pretindem de la ea, nu este un adevăr al faptelor, ci un adevăr al vieții”.

DAR ce înseamnă, oare, mai deslușit, acest „temei al vieții”, acest „adevăr al vieții”?

Ele înseamnă, fără îndolală, punerea în lumină a autenticității umane, care exprimă atît situația omului într-o lume a oamenilor, cît și năzuința sa demiurgică de a transforma lumea obiectivă, exprimă realitatea umană vie, concretă, bogăția ei de idei, de năzuințe, de sentimente și de pasiuni, marea omului orientat spre adevăr, dreptate, libertate, omenie și frumos, dar înseamnă și stăvilele ce apar în fața idealului uman, capacitatea de răutate, de egotism, atracția spre absurd, înseamnă deci atît biruințele împlinirii cît și dramele nerealizării.

Putem spune că efortul omului de a se descifra pe sine, de a sonda, cunoaște și înțelege realitatea sa și a lumii inconjurătoare, de a surprinde complicatele interdependențe dintre subiect și obiect, adică de a descoperi locul și rostul vieții sale, se înfăptuiește în fiecare moment al vieții, al activității de asigurare a condițiilor ei materiale, al efortului de fidi-

care a muncii pe trepte tot mai înalte de perfecțiune. Acest efort se cristalizează însă în principal în strădania științei de a crea modele bazate pe experiență și transpuse în formule general valabile ce captează legi ale materiei, în generalizarea filosofică a datelor teoriei și practicii prin modele abstracte capabile să orienteze practica prin stabilirea de legități, și în creația artistică îndreptată spre explorarea temeiurilor existenței, adică spre relațiile complicate dintre conștiință, existență, societate și lume, luminînd înfățișarea umană a realului, lumea transfigurată de prezența omului și ordonată de gîndirea și simțirea sa.

Fiecare dintre aceste aspecte ale activității de cunoaștere a realității constituie o latură fundamentală a ființei și a vieții umane, absența oricăreia dintre ele ar sărăci personalitatea omului și capacitatea sa de a trăi o existență demnă de om.

Dar literatura nu e numai sondare cu mijloace specifice a existenței și a conștiinței ce o reflectă sau o analizează, dar și a faptei, a acțiunii creatoare de istorie, de bunuri materiale și de valori, a omului, a efortului său prometeic de a-și dobîndi libertatea și de a-și realiza destinul. Desigur, acțiunea umană poate fi privită sub unghiul abstracției filosofice, după cum ea poate fi analizată mai exact, în perspectivă materialist-istorică, sub forma ei de ansamblu, ca acțiune socială concretă determinată de starea materială a societății, a claselor și grupurilor sociale, a oamenilor concreți. Literatura, completînd cunoașterea științifică și ideologică a societății, se implantează în concretul individual, sondează reacțiile unei subiectivități în fața existenței, a istoriei, a problemelor omului (în cazul poeziei), sau reacțiile, raporturile noi și conflictele apărute în conștiință cu tendințe diferite (în cazul creației epice). În ambele cazuri, însă, literatura cercetează răsfrîngerea marilor probleme ale istoriei, ale acțiunilor și dramelor umane în destine individuale, prezentate concret, dîndu-le, prin magia creației, un sens general-valabil, orizontul totalității umane.

IN literatura zilelor noastre, această sondare a adevărului vieții devine mai complexă și mai subtilă tocmai prin faptul că, dezmițînd unele teorii unilaterale despre modalitatea cunoașterii artistice, și prefigurînd probabil tendințe ce se vor afirma tot mai viguros în etapele viitoare ale istoriei, este caracterizată printr-o desprindere tot mai clară de treapta senzorială a cunoașterii și prin deschiderea tot mai largă spre cunoașterea de tip științific, vădită în conținutul ei intelectual tot mai bogat, fără a renunța la rezonanțele sugestive ale lumii sensibile, ale senzațiilor și intuițiilor, marcînd o evoluție corespunzătoare complexității sporite și structurii multifacetice a lumii contemporane.

Este neîndoieabil că în societatea noastră confruntată cu un amplitud și multilateral proces de dezvoltare tehnico-economică, străbătută de profunde mutații, în cadrul căreia vechi structuri și forme de viață tradiționale se modifică sub acțiunea noilor forțe economice, a noilor modalități de existență socială, și-și cedează locul troptat unor moduri de viață moderne sau de tranziție, rolul literaturii și artei a dobîndit o importanță deosebită.

Se poate constata, în primul rînd, o creștere deosebită a semnificației sociale a literaturii și artei. Cererea de carte, care epulzează în câteva zile ediții de zeci de mii de exemplare, afluența la spectacole, expoziții și concerte, dar mai cu seamă înalta exigență a cititorilor sau spectatorilor, ale căror opțiuni nu merg spre producții de para-artă ori spre kitsch, ci spre realizările de înaltă calitate artistică, subliniază marea demnitate dobîndită de literatură și artă în societatea noastră.

Această demnitate este sporită de faptul că scriitorii și artiștii noștri, atunci cînd se concentrează asupra rostului esențial al activității lor creatoare, participă la un proces viu și dinamic de transformare a lumii și a vieții, căci operele pline de adevărul complex și complicat al vieții, de care vorbea Nicolai Hartmann, exercită o îndeneabilă influență de modelare a conștiințelor, proporțională cu profunzimea mesajului lor și cu forța artistică și umană cu care îl intruzează în opere.

Care sînt direcțiile, formele și modalitățile în care se exercită influența modelatoare de conștiințe a literaturii și artei și cum se concretizează ele în opere pline de bogăția umană și de sugestivitate estetică?

Firește, la o asemenea întrebare nu

VIRGIL MOISE : Pădure toamna (Galeriile „Căminul artei”)

există răspunsuri prestabilite, căci din fecirire practică fixării de teme, de probleme și de modalități artistice „recomandate” a dispărut de multă vreme din aria vieții noastre culturale. Există însă posibilitatea de a schița unele răspunsuri pur individuale, personale, deci relative și discutabile, izvorite din meditațiile unui scriitor sau ale altuia.

Într-o faimoasă conferință rostită în 1969 la Salzburg, Werner Heisenberg încerca să deslușească „sentimentul vieții” exprimat în muzica preferată de tinăra generație de atunci, găsind foarte interesante paralelisme cu orientările contemporane ale fizicii. Teza lui Heisenberg corespunde în esență ideii unității stilistice a unei epoci, formulată de Lucian Blaga pentru prima dată în *Filosofia stilului* din 1924, apoi în *Fetele unui veac* din 1925, iar conceptul de „sentiment al vieții” este asemănător cu o altă coordonată cunoscută mai de mult de filosofia românească a culturii, și anume cu „reprezentarea despre sine pe care și-o face omul”, socotită de Tudor Vianu „nucleul cel mai adînc al oricărei culturi” (*Sociologia culturii*).

Poate că principala năzuință (conștientă ori nu) a literaturii și artei noastre de astăzi este tocmai aceea de a desluși acest „spirit al unui timp”, „sentiment al vieții” ori „reprezentarea despre sine pe care și-o face omul” caracteristic etapelor actuale a vieții societății noastre, în care se exprimă, prin nenumărate moduri individuale ce se insumează, probabil, în câteva zeci sau sute de formule cu valențe mai generale, mai caracteristice, răspunsul specific al poporului nostru la problemele unui moment de răsruce al istoriei omenirii.

S-ar putea spune că aceste preocupări intră mai degrabă în competența și în posibilitățile de investigație ale filosofiei, sociologiei ori psihologiei. Este însă limpede că răspunsul pe care, eventual, l-ar putea oferi oricare dintre aceste discipline nu ar cuprinde decît idei generale, concluzii teoretice generalizatoare, și că numai literatura și arta au capacitatea de a face vizibilă, de a face simțită, dimensiunea umană și rezonanța multiplă și convingătoare a vieții reale.

UN rost nu mai puțin generos al literaturii zilelor noastre mi se pare a fi descoperirea noilor forme — sau prefigurări de forme pe cale de a se zămislî și de a dobîndi contur — ale sensibilității umane în procesele sociale și ontologice care se petrec sub ochii noștri și în noi, prospectarea plină de răspundere, de respect al adevărului uman, de simț al nuanțelor și de receptivitate, a modificărilor din psihologia oamenilor, din modul lor de a simți și de a privi relațiile interumane, raportul dintre individual și social, dezvăluirea curajoasă și nedrămuțată a factorilor de propulsare și a celor de frînare a formării și afirmării unor trăsături etice noi, sau a unor noi forme ale carierismului, făcăr-

niciei și necinstei, precum și sesizarea fină a remodelării sentimentelor oamenilor față de lume, față de existență și față de semenii lor.

Este oare capabilă literatura să sesizeze și chiar să influențeze astfel de procese complicate, desfășurate în moduri greu de înțeles?

Nu trebuie să pierdem din vedere faptul că modificarea situației omului în lume și față de lume a determinat în cursul istoriei profunde schimbări nu numai în modul său de a concepe lumea și rostul său în ea, în raporturile sale cu realitatea înconjurătoare, cu societatea și cu ceilalți oameni, dar chiar și în sentimentele sale fundamentale, care păreau eterne și imuabile. Francis Paulhan a examinat nuanțat acest aspect al istoricității vieții sentimentale a omului într-o faimoasă carte intitulată *Les transformations sociales des sentiments*, iar concluziile sale au fost adîncite de numeroase cercetări de specialitate.

Este, pe de altă parte, cunoscută importanța ce se acordă îndeobște literaturii și artei în modelarea, modificarea și adîncirea unor sentimente umane. Istoricul francez Charles Seignobos vorbea de iubirea în sens modern ca de-o invenție a secolului al XIII-lea, cînd poezia trubadurilor provenșali a creat noi modele de relații între sexe, bazate pe cultul femeii iubite, iar romanele cavaleresti din ciclul breton au construit povești nemuritoare despre iubiri ideale, exemplare, memorabile. Este îndeobște recunoscută contribuția literaturii neoclasiche franceze la nașterea, conturarea și transformarea în ideal uman, a bărbatului capabil să reziste asalturilor pasiunii pentru a-și apăra demnitatea, onoarea, simțul datoriei. Romanticismul, prin exagerările sale pasionale patetice, nu a deschis numai epocii unei grandilocvențe sentimentale exagerate, dar și pe aceea a unei multilaterale ecloziuni a capacității de rezonanță afectivă a oamenilor, intensificîndu-le viața emotivă și multiplicînd complexitatea ei. Iar Tudor Vianu a stăruit asupra apariției și răspîndirii tipului avarului în literatură, socotînd că „avarul nu poate apărea ca tip reprezentativ decît în burgeoisie, adică într-o societate orientată spre cîștig, spre acumularea de bunuri”.

Este firesc ca această caracteristică atracție a literaturii spre descoperirea și adîncirea unor figuri caracteristice, a unor trăsături tipice ale sentimentelor oamenilor, ale comportamentului lor, să fie vie și în zilele noastre cînd acestea sînt atît de puternic influențate de schimbările profunde din viață și din societate.

Pentru a putea cuprinde și intrupa în opere susținute de adevăr realitățile umane caracteristice epocii noastre, consecințele umane ale mișcărilor desfășurate în însăși structura societății și schimbările determinate de ele în modul de a fi al oamenilor, în rezonanțele lor afective caracteristice, în opțiunile lor morale și în relațiile interumane, literatura și arta noastră nu pot accepta solidarizarea conservatoare, osificată, cu forme de expresie artistică-literară care s-au născut și și-au atins perfecțiunea în strădania de a rosti realitățile umane ale unor perioade revoluționale ale istoriei.

Împlinirea unei construcții literare sau artistice nu constituie numai o problemă de descoperire a unor adevăruri ale condiției umane dintr-un anumit timp al evoluției istorice a omenirii, dar și una de intrupare estetică autentică și sugestivă a acestor adevăruri. Mi se pare chiar că rostul esențial al creației literare sau artistice este tocmai găsirea modalității originale de expresie și de construcție prin care opera devine capabilă să dezvăluie carnația artistică a adevărilor umane descifrate.

Marea demnitate a literaturii și artei se exprimă tocmai în faptul că îndeplinirea misiunii lor sociale majore este conștientă și realizată cu realizarea lor cît mai perfectă ca opere de artă, ca valori estetice.

Francisc Păcurariu

Histria

Sinoe stă cernit pe trepte...
În drumul spre cetate și lumină
văd trunchiuri rupte din tulpină
o zonă sacră de coloane drepte

Plete zeusiene lungi, de umbră
din ziduri reflectate-n lac, rar

se-ntînd spre daco-romanul altar
sfîdînd pe Chronos zeitate sumbră

Îi văd pe daco-romani parcă ieri
côzuți din stele la zenit
spre izvoare de mituri din granit,
care luminează zona marilor tîceri.

Emilian Nestor

Erudiție și umanitate

INSUFICIENȚA fișelor bibliografice se resimte uneori cu o insuportabilă acuitate. Sînt cazuri cînd ariditatea lor contrastează atît de violent cu bogăția lor formală, încît ești tentat să le înalături cu totul pentru a putea retrasa, de la început, nestînjinit, măcar o schiță a unui peisaj uman mai adevărat, mai conform cu o realitate esențială oricît de ascunsă. Ce departe rămîne adesea cuvîntul scris, opinia noastră explicită, chiar opera întreagă, față de personalitatea ca atare, de adîncimile ei nevăluate decît arareori, de moralitatea profundă în sens kantian, de *Streben*-ul, de aspirația fantastică redemptivă!

Gîndesc așa plimbîndu-mi ochii pe listele din dicționare și enciclopedii de specialitate cuprinzînd datele biografiei și operei lui Edgar Papu. Și-mi dau seama cît de nerelevant pot suna acestea confruntate cu propria mea imagine despre profesorul, savantul și omul pe care-l cunosc de aproape o jumătate de secol. Fără îndoială, subiectivitatea fiecăruia din noi construiește liber o imagine care-i aparține în propriu, cu exclusivitate. Dar nu este vorba, în speță, de o fantazie a unei cunoașteri empirice care să împiedice vederea sistematică, ci de unul din acele multiple unghiuri ale numeroaselor abordări posibile, din care să se edifice un contur năzuind nu mai departe decît spre împlinirea măcar fragmentară a celui real.

Pornind de la persoana sa fizică ce nu depășea o statură mijlocie, trebuie să spun că impresia cea dintîi pe care și-o făcea Edgar Papu era, atunci, în vremea studenției mele ca și acum, aceea a unei extreme fragilități. Nu ci numai reflicent în mișcări, lăsa printr-o oameni ca și cum și-ar fi cerut scuze că există, cu o delicatețe care trăda mai degrabă propensia unei retrageri în sine, decît aceea a unei înaintări în spațiu. Se înțelege cît îi era de puțin plăcut suitul pe podiumul catedrei, pe care-l susținea cu gravitatea stoică a datoriei de îndeplinit. Pe fața foarte palidă, luminată neconștient de un suris binevoitor, ochii se aprindeau însă ca de o febră cînd mecanismul gîndirii se declanșase. O forță de necrezut începea să radieze dintr-o fizionomie altfel blătină, cuvîntul proferat cu o dicție perfectă și subliniat de un anumit gest al minii pornea să exercite un irezistibil impact asupra conștiințelor tinere. Orice materie preluată, estetică, filosofie generală, filosofia culturii, literatură universală și comparată, istoria ideilor, istoria artelor plastice și cîte altele, devenea in-

teligibilă și accesibilă. Și nu pentru că intelectul lui Edgar Papu ar fi operat simplificator, ci pentru că este înzestrat cu uimitoare virtuți ordonatoare. Claritățile mediteraneene răzbăteau din cuvintele rostite ori scrise de acest umanist încercat prin formație, cu precădere, de roadele culturilor romanice și care se simte deopotrivă acasă în paginile operelor patristice de limbă latină, în paginile lui Giordano Bruno, Cervantes, Camoens, Eminescu ori Claudel. Limpezimea biruie pretutindeni orice obscuritate a materiei oricît de ponderoasă, chiar și atunci cînd cețurile sufletului nordic, țilcurile ascunse ale Orientului, încifratele mituri ale lumii hispano-americane ridică obstacole în calea unei înțelegeri depline de tip rațional.

SPRE deosebire de Tudor Vianu cărui îi plăcea să lucreze mai mult cu concepte, cu idei generale, Edgar Papu dovedea o vocație analitică nedezmintită pînă azi, organizîndu-și expunerile orale ca și opera scrisă, pe nuclee de o maximă concentrare expresivă. Cîteva premise cu un caracter mai general duceau repede înspre substanța chintesențiată a demonstrației. Și poate nu numai fiindcă gînditorul s-ar fi îndoit de valoarea ideilor generale, ci și pentru că în structura lui, sensibilitatea artistică prevala asupra gîndirii. Căci spre deosebire de alți filosofi ai culturii, esteticieni, comparatiști, istorici de artă, Edgar Papu s-a bucurat de privilegiul marilor experiențe artistice fundamentale în toate domeniile, în poezie, muzică, arte figurative, așa încît ceea ce comunică este aproape întotdeauna rezultatul unor trăiri personale ale operelor de artă comentate. Citatele pe care ni le înfățișa erau astfel fructul unor opțiuni dintre cele mai alese, spiritalul său fiind foarte apropiat de acela care permează scrierile lui Schiller despre educația estetică sau *Elegiile duineze* ale lui Rilke. Adică trăirea artistică de adîncime poartă pînă în preajma experiențelor spirituale decisive, deschizînd calea spre adevărurile esențiale. De aceea profesorul-om de cultură care-și simțea, ca atare, toate răspunderile morale, estetice, spirituale față de învățăcei, îi călăuzea prin filigranul delicat al gîndului său spre acele nuclee de care vorbeam, fragmente de opere, adevărate geme în a căror concretețe divers colorată se răsfrîngea densitatea maximă a creativității artiștilor. Și cînd atinge astfel detaliul cel mai particularizat al unei specificități creatoare, el îl proiecta deodată, pe neașteptate, într-o altă or-

dine, acolo unde, dincolo de diversitate, se reface, fulgurant, imaginea ascunsă a unității lumii. Atunci tonul profesorului devenea vaticinant fără emfază, persuasiv printr-o notă discretă de solemnitate simplă.

Și am adăuga încă un argument opiniei noastre despre experiențele nemijlocite ale trăirilor artistice făcute de Edgar Papu și anume frumoasa, foarte frumoasa limbă românească pe care o folosește cu plăcere și știință subțire, și atît de aproape de valorile unei limbi poetice.

Cînd cobora de pe podium, îndepărta brusc de la sine somptuoasele brocarte ale erudiției sale sărbătorești și se reîmbrăca în mohoritele, smeritele straie ale fireții simplități, ale suavei candori a inimii. Își relua surisul binevoitor, modestia proverbială cu care se făcea egalul nostru și al oricărui om de pe lume. Își relua și îndoiala, nobila umilință dubitativă care depășește simplele date ale unei atitudini filosofice carteziene și ne poartă spre alte strungi ale sufletului, spre practica superioară a unei vieți morale și spirituale. Căci Edgar Papu nu întreține dubii decît cu privire la sine, el acordînd semenilor săi creditul unei nelimitate bune credințe, în așa fel încît se pleacă plin de respect asupra oricărei păreri oricît de stingace ori de ciudată. Cînd, cu ani în urmă, un coleg de catedră nou venit emitea despre *Divina Comedie* niște idei năstrușnice, profesorul încerca să-și amintească, pentru a salva de ridicol pe ignorantul coleg, de o ipoteză cumva analogă,

emisă prin secolele XIV—XV de un exeget mai specios al lui Dante. O făcea nu numai cu bunătațe, ci cu seriozitate, cu gravitate, acuzîndu-se numai pe sine de neștiință și izgonind cu sinceritate absolută orice bănuială la adresa unui semen, chiar cînd lucrurile erau flagrante, oricînd gata să scuze, generos, poate prea generos, pe ceilalți. Practicînd prin decenii această tehnică a uitării de sine în favoarea oamenilor, s-a eliberat de egoism și a atins un prag al unei neturburate seninătăți. A ieșit senin și din vicisitudini, căci odată a coborît nu numai la propriu de pe podiumul catedrei. Și ar fi putut repeta și el cuvintele unui poet mai vechi spaniol pe care-l iubește, Luis de Leon, rostite de acela după o experiență similară: „Așa cum vă spuneam în lecția trecută...”

EDGAR PAPU vorbește și scrie și la cei 75 de ani ai săi din prea plinul științei și inimii, vorbește și scrie mai cu seamă pentru tineri, cu dragoste, despre cele mai înalte valori ale culturii. Dar mai ales izbutește să le pună în față un model de umanist care a trecut, cu demnitate și înțelepciune, prin bolgile arzătoare contemporaneității. Pe lângă exemplul unei erudiții fabuloase, greu ascunse cu toată modestia, el le dă și o lecție de umanitate caldă și senină, încrezătoare în sensurile cele mai profunde ale existenței.

Cît am fi vrut să-i semănăm!

Zoe Dumitrescu Bușulenga

Vista revistelor

O programă nouă de limba și literatura română

„Învățămîntul liceal și tehnic profesional”, revistă editată de Ministerul Educației și Învățămîntului, publică în nr. 8 (august 1983) **Programa de limba și literatura română** pentru învățămîntul liceal de zi și seral, care urmează să fie dezbatută de profesorii de specialitate, îmbunătățită și aplicată începînd cu anul școlar 1984—1985. Elaborată pe baza cerințelor și a indicațiilor formulate în documentele de partid, în cuvîntările covârșului Nicolae Ceaușescu, privitoare la necesitatea patriotică de cultivare a limbii și literaturii române, la creșterea contribuției lor la educarea tineretului, noua programă a avut în vedere observațiile și propunerile inspectoratelor școlare județene, constatările Comisiei de limba și literatura română din cadrul Ministerului în legătură cu aplicarea actualor programe și manuale, precum și concluziile desprinse din dezbaterile comune organizate la Uniunea Scriitorilor.

Prezentată la ședința Biroului Executiv al Consiliului Superior al Educației și Învățămîntului din 22 iulie 1983, noua programă a prilejuit o serie de intervenții semnificative, de asemenea publicate în revistă. Astfel, referindu-se la punerea în discuție a noii programe, tovarășul **Ion Teoreanu**, ministrul educației și învățămîntului, a subliniat necesitatea „ca în paralel cu această acțiune, în care sînt nirenați profesorii și inspectorii de limba și literatura română, să desfășurăm în oate unitățile de învățămînt o amplă și complexă acțiune de cultivare a limbii, să creăm o atmosferă prielnică dezvoltării pasiunii pentru citit, a interesului pentru literatura beletristică, politică, științifică și tehnică. Nu este permis ca un profesor, fie el de matematică, de fizică, de tehnologie sau de oricare altă disciplină, să treacă pe lângă greșelile pe care le fac elevii, atît verbal cît și în scris. În păcate, uneori se trece cu mare ușu-

rîntă peste acestea și asta înseamnă un mare deserviciu făcut învățămîntului. Nu este de conceput un mare fizician, de pildă, fără să aibă pasiunea cititului, nu este posibil să devii un bun muncitor fără să știi să te exprimi corect, fără să ai o solidă formație intelectuală și tehnică. Tocmai de aici trebuie pornit în crearea unui climat favorabil studiului și muncii”. În cuvîntul lor, acad. **Ion Coteanu**, decanul Facultății de Limba și Literatura Română, președintele Comisiei de limba și literatura română din cadrul Ministerului, **Ion Hobana**, secretar al Uniunii Scriitorilor și prof. univ. dr. doc. **Zoe Dumitrescu-Bușulenga**, directorul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, vicepreședinte al Comisiei de limba și literatura română, au remarcat, de asemenea, concepția nouă a programei, orientarea ei mai decisă către stimularea interesului elevilor pentru literatură și înțelegerea predării limbii și literaturii române ca fiind deopotrivă un act de cultură și unul de educație patriotică. Rezultat al unor eforturi considerabile, noua programă deschide o etapă nouă în predarea limbii și a literaturii române în învățămîntul liceal și, așa cum precizează într-un articol intitulat „Bilanț și perspectivă” prof. dr. **Constanța Bărboi**, inspector general în Ministerul Educației și Învățămîntului, publicarea ei cu un an înainte de a fi aplicată asigură „condițiile prielnice pentru realizarea unor perfecționări și mai îndrăznețe, care să ducă la rezultate mai bune în activitatea de instruire și educare a elevilor”.

„Magazin istoric” nr. 9

Numărul 9 (1983) al revistei „Magazin istoric” publică, în deschidere, însemnările eseistice ale lui **Ion Popescu-Puțurli** consacrate tradițiilor revoluționare ale clasei muncitoare în lupta pentru fericirea țării, pentru transformarea ei într-o „adevărată Dacie Felix, o Românie socialistă, prosperă, fericită”. Cărturarul de o vastă cultură, **Miron Costin**, la a 350-a aniversare a nașterii sale, este evocat de prof. univ. dr. **I. C. Chițimia**, cu relieful patriotismului cronicarului,

„care și-a slujit poporul, dîndu-i o operă istorică strălucită, luptînd pentru ca patria sa să nu «rămîie într-un tinericul neștiinței...”

Semnificative momente din trecutul românesc sînt aduse în lumină în articolul consacrat Academiei domnești de la Sf. Sava, din București, importantă „vatră de lumină” pentru cei dornici de lumină științifică din sud-estul european. O pagină strălucită a artei străvechi geto-dacice este evocată prin intermediul tezaurului princiar descoperit la Agighiol și datînd din sec. IV î.e.n., iar izvoare ebraice din sec. XIII—XVII aduc noi informații și mărturii referitoare la români, la lupta lor pentru neafîrnare și libertate. Revista continuă publicarea însemnărilor colonelului Rudeanu aflat în misiune la Paris, în 1918, în ajunul intrării României în primul război mondial. Un episod mai puțin cunoscut din analele celui dintîi război mondial îl constituie prezența lui Rudolf Hess — viitoarea căpetenie nazistă — în România. Hess a fost rănit în aprigele bătălii purtate de ostașii români pentru apărarea meleagurilor strămoșești.

Permanente discordanțe între Berlin și București în anii celui de-al doilea război mondial sînt analizate în lumina unor relevante documentații istorice, în mare parte inedite.

Epopeii celei mai mari conflagrații pe care a cunoscut-o omenirea îi sînt dedicate alte pagini de reconstituire istorică privind bătălia de la Pearl Harbour și, respectiv, „infernul” de pe plajele de la Dunkerque.

Revista dedică, de asemenea, dense pagini de evocare istorică ridicării la luptă antifascistă a poporului bulgar, în 1923, erorilor grave strategice și politice ale regelui suedez Carol XII și ale monarhului spaniol Filip II, precum și unor secerente din trecutul Andorrei, țara care își păstrează pînă astăzi tradițiile, autonomia și structura politică din vremurile feudale.

Continuarea incursiunii în viața bucu-reștenilor de acum cinci decenii, precum și rubricile permanente de note, însemnări, prezentări de noi cărți istorice și poșta redacției completează sumarul revistei.

„Vatra” nr. 8

Constant, interesul pentru istorie al revistei se traduce și în acest număr prin cîteva izbutite contribuții documentare, exegetice și memorialistice, din șirul cărora sînt de remarcat evocarea „cancelărilor” Țirgureșeni participanți la revoluția de la 1848, analiza făcută de Vasile Dobrescu monumentale lucrări 1848 la români și memoriile lui Vasile Netea referitoare la C. Argetoianu. O altă preocupare statornică, stimularea prozei scurte deopotrivă prin angajarea unor vii discuții critice și prin publicarea unui mare număr de autori, este ilustrată prin texte semnate de Alexandru George, Irina Grigorescu și Florin Bănescu. Nu mai puțin atrăgătoare sînt contribuțiile de istorie literară: continuă publicarea Jurnalului lui Liviu Rebreanu, începută în numărul precedent, iar la rubrica „Memoria prezentului” Lucian Valea evocă, nu totuși fără harducături de expresie (cutare poem „mroase violent blagian”!), Cercul literar de la Sibiu. Exacte și, ca de obicei, foarte aplicate sînt comentariile critice semnate de Cornel Moraru, despre *Vladia* de Eugen Uricaru, *Calendar pe o sută de ani de Florin Bănescu și Orologiul de Ion Moise*; la rubrica de interviuri a revistei este publicată o convorbire cu poetul și editorul Vasile Igna (realizată de Radu Tucalescu), din care reținem această mărturisire privind mult-discutata problemă a generațiilor — „Aparții unei generații prin opera ta și prin faptele tale publice și dacă acestea se integrează în mod firesc în cele ale unei colectivități care acționează în aceeași direcție (literară, bineînțeles, dar și socială) este normal să te simți solidar cu ei și să te desolidarizezi de cei care nu doar fac același lucru cu alte mijloace, ci fac altceva, total diferit sau opus celor pe care le faci tu”. Tipărite pe un spațiu dilatat în compariție cu valoarea lor, poeziile foarte productive lui Nicolae Băciuț suferă de o cronică diluare.

R.E.D.

Cristina TACOI

Pe maluri albe

La cina țărănilor
un vas cu apă sfințită
trifoi de nădejde pe față
mătăsoș puful gutuilor
sub roua de toamnă
pe pălimarul cerdacului

Ruinat nepăsătoare morile
macină griul de sămință
chihlimbar pe obraji la vecernie
nu ai de măsurat
nu ai de numărât
alt ceas altă vrajă altă maree

Vintul austrul
cum îți flutura părul bogat
peste arama umerilor rotunzi
piele pîrguită de lună
și nici o față pentru tine
dantele cernite nu poartă
în faptul zilei nu te răscumpără
nici o față
doar miinile mele
alungite spre infinit să te atingă
pe maluri albe
pe treptele de piatră
adio tainei tale îi spun adio

Și pâinea pe masă

Meduzele clopote transparente
verzi mov oranj colorate
fosforescente
ultima realitate
a doua mea patrie
cea care nu m-a născut
dar se zice că ne primește
pe toți după aceea
Nimeni nu va purta doliu
în urmă pentru mine
spre arhaice pămînturi
toți au plecat mai-nainte

Trandafirul roză vinturilor
se sfarmă cade se spulberă
pe covor —
chiar acum ai trecut fluturind
părul tău de cometă pe lingă
pe deasupra sau prin cartea
ce-o țineam în mînă în podul palmei
ce vroiai să-mi spui Pomii cu moșmoane
au dispărut și tu n-ai gustat
niciodată din ele
nici nu știai că există —
uite iconița și pâinea proaspătă pe masă

Iedera urcă pe inimă

Mai toți ai mei se-adună
în cărți și în pămînt
Văd fantomatice chipuri
și trupuri
iradiind orbitor
cînd e lună
iar cînd se revarsă de ziua
iedera urcă pe inimă
întind mina
și nu mai sînt
doar ecoul răsună
printre prapuri de vînt...

Remember

Tulburătoare aromă
din sufletul călătorind
se-ntoarce către noi
cei încă fiind

Ascult nesomnul din lucruri
și vîntul și ploaia —
pe străzile pustii
joacă tenis
un adolescent...
sărind peste plasa de sîrmă
în ziduri de beton
aud mingea izbînd
violent

Pe asfaltul strălucitor
pășind
printre ochiuri de apă
în salturi zvelte
el aruncă mingea mereu —
doar ploaia și vîntul
el singur și eu...

MIRON ȚIC

Mioritic rîu

Patrie de iubire și dor,
De eroi și de munți,
Pămînt străbun și roditor,
Te sărutăm și te atingem de frunți.

Patrie de pace și de griu,
Lumina în tine nu va apune,
Clipa curge dintr-un Mioritic Rîu
Din adevăr și din înțelepciune.

Patrie de brațe deschise,
De iederi și rodnice ploii,
De răsărituri trezite de vreme și vise,
De tot ce este bine și arde în noi.

Sarmisegetusa

O rază prielnică innobilează
Nesecatul dor al ochiului
De a privi istoria patriei
Starea de lumină imi intră
În gîndul meu liber
De a scrie acest poem
Pe care-l simt cum ridică
Bucuria cuvîntului la tăria de cinste.

Vatra neamului stă ca o floare deschisă
Să aprindă sunetul umbrei
Aici, la Sarmisegetusa
Dau binețe timpului
Soarelui ce răsare peste aceste adevăruri
Milenare
Ce inscrie în priveliștea zilei
Cuvinte de întemeiere ale Limbii române.

Vine toamna

Dor bogat, șoptind, m-așteaptă
Privirea rămîne trează pînă tîrziu,
Vine toamna ca o mănăstire, dreptă,
Cărările — călătorul lor mă știu.

Se simte a merelor-adiere,
Sîngele e tot mai aproape de trup,
O frunză gînditoare în cădere...
Sub pașii mei, brumele se rup.

Dinspre Albac

Cade umbra peste cîmp de narcisă,
Moșii coboară cu bruma pe frunți.
Dinspre Albac înspre munți
Craiul mai uită fereastra deschisă.

Cu pas măsurat îl știu văile și-naltul
Pe lungi cărări adesea insera,
Dinspre Albac cînd el horea
Luau aminte gorunii și-mpăratul.

Stau străbunii pe trepte de lut,
Timpul trece peste ei ca o boare.
Dinspre Albac li se pare
Că mai răzbate un glas cunoscut.

Cade umbra peste cîmp de narcisă,
Moșii coboară cu bruma pe frunți.
Dinspre Albac înspre munți
Craiul mai uită fereastra deschisă.

Drum

Vis cu flori
Și vis cu pămînt.
Zumzăie-n adînc.

Somnul se mistuie
Intunericul cade pe culmi
Privirea izbăvind
Rozmarin plesnit pe margini de vînt.

Din rădăcina griului
Mi-am făcut cerneală de scris
Risul copiilor ca o adiere
Peste cumpăna fîntinii
Luna, nevinduță înviere.

Drum pînă la umăr ridicat
Sîngele meu, trudit
A mai tras o brazdă prin trup.

Silvia CHIȚIMIA

Lasă-ți inima

De-ar scoate din beciuri oricîte lucruri minunate —
secolul e
tehnic de bună seamă — nu te-mbulzi!
Învăță cititul în ninsoare, cititul în apă, în ceață și
ploaie,
Orgia cititului în stele, amintiri, în palme, în ierburi.
Învăță cititul în ochi și în lacrimi, cititul în rozetele lunii
Cititul în oglinzi și în flăcări de miază noapte și miază zi
În fiecare dimineață, pune întrebări despre lume —
cuvinte

fără acoperiș, să se vadă cerul prin ele —
Fluieră păsărește, cîntă privighetorește, în fiecare
dimineață

Plimbă-te ca într-un sălaș tainic prin starea de veghe,
Prin trezia privirii dinlăuntru și lasă-ți inima
În tot acest timp descuiată, lasă sufletul liber
Căci singerarea incetează degrabă și durerea apune.

Ora exactă

Pentru veșnicie pot asculta la 058 ora exactă (nici nu
este
nevoie să mă simt singură) întîmplările stau
Înșiruite în dreptul ferestrei — un cal, un pieton, un
nebul —
Biografia nu-mi aparține înghețată într-o sticlă — ora
exactă —

Mă întreb la ce mi-ar folosi?
Vrăbiile stau bătute în cuie deasupra copacilor. Mi-e
frig.

Mă întreb exasperant: „la ce mi-ar folosi ora exactă?”
Din moment ce scriu și lumina ochilor aurește
marginile încătușate ale cărților,
Din moment ce foșnetul filelor
Dumnezeiește nedespărțit de foșnetul aripilor,
Anunță imperturbabil zborul.

Dacă am apucat să visăm

Murmurul nostru nu este întrutotul un cîntec rătăcit
Printre scaieți, coceni și sevă de primăvară.
Coborim majestuos dealul tîrînd întreg peisajul
Mătăsoș invadat de păienjeni și stele cu ochiul metalic.
Cite un cuvînt sapă în peretele de miazănoapte —
Ce mai faci? Mulțumesc bine, dar tu? —
Vintul ne poartă privirile nisipoase deasupra pădurilor
Străbate încăpățînată tinerețea prin șira spinării.
Ehei, sîntem tineri, sîntem luminoși în paltoanele noastre
rigide

Vintul, cele cinci simțuri ne invîtesc dintr-o dată,
la prima cădere a dimineții, în razele soarelui,
dînd gust orei matinale.
Cînd sîntem fericiți, sigur sîntem fericiți,
Dacă am prins rădăcini în pămînt, dacă am apucat
să visăm,
pe umeri.

O înlăcrimare în ochii de tablă

După ploaie, ochii plopilor sînt lipicioși și plini
de uimire.
Iarba iradiază țîpînd. A stat în genunchi toată noaptea.
Adevărat. Aceasta e chiar iubirea astrală.
O înlăcrimare în ochii de tablă ai acoperișurilor,
O întindere fără sfîrșit plină de raze.
După ploaie, dintr-o dată mă simt îmbrăcată în floarea
miresei

Și păru-i insticlit cu luciri dintr-o poveste uitată.
Sînt blindă și bună. Mi se așează pe umeri mărgelile
de rouă și ghirlande de apă vrăjite.

Vorbesc cu duhurile apelor.
Șoapte neclare se-aud în fructele de castan ale
umbrelor,

Silfi și ondine sclipeșc, imi fac semn din frunzare.
Prin aburul verde, lumina,
Lumina vine spre mine desculță
Surizînd — ființă de-azur printre himerele ploii.

Ion Pillat: „Poezii”

DACĂ nu l-ar fi răpus fulgerător un atac de cord, în plină putere creatoare, la vârsta de 54 de ani, Ion Pillat ar fi îngrijit singur de editarea operelor lui complete, după un plan bine cumpănit, în opt volume, cuprinzând creația sa originală, vasta campanie de talmăcirii din poezii preferați și proza, în mare parte închinată studiului poeziei și propriei poziții teoretice în cadrul literaturii naționale și al lirismului contemporan. Debutase într-o zodie norocoasă, la „Convorbiri literare”, îndată după obținerea, la Paris, a bacheloretului, cu recomandarea lui Titu Maiorescu însuși, al cărui gir echivala cu o consacrare. În același an, 1912, „cunoaște, prin Horia Furtună, pe Alexandru Macedonski, al cărui cenaclu îl frecventa mai tirziu cu asiduitate, devenind unul din discipolii favoriți ai maestrului”. Am citat după excelentul **Tabel cronologic** redactat, ca întreg volumul, cu o adincită cunoaștere a vieții și operii lui Ion Pillat, de nora sa, Cornelia Pillat, care și-a asumat sarcina de a duce la bun sfârșit realizarea proiectului editorial.

Coborîtor din familia Pillateștilor, așa cum figurează în lista boierimii moldovene, prezentată de Dimitrie Cantemir în **Descriptio Moldaviae**, marele poet se născuse la București, la 31 martie 1891. Părinții săi erau Ion N. Pillat, proprietar rural și parlamentar liberal, iar mama sa, Maria, fiica a doua a lui Ion C. Brătianu. După absolvirea claselor primare, ca elev particular, la București, urmă clasele gimnaziale la Colegiul Național Sfântul Sava, iar cursul superior la Liceul Henri IV din Paris. După strălucitul examen de bacalaureat se întoarce în țară, spre a-și face serviciul militar ca voluntar. După îndeplinirea acestei datorii, își continuă studiile superioare la Paris, obținând în 1913 licența în Litere, iar în 1914, licența în Drept. Strînsese încă din 1912 la un loc o parte din poeziile primei tinereți, sub titlul **Visări păgine**. Cu această carte, poetul își lichează întâia fază experimentală, sub semnul școlii parnasiene, care pune accentul pe perfecțiunea formală și pe reprimarea efuziunilor subiective. Consecvent păgînismului afișat de șeful școlii, Leconte de Lisle, în ale sale **Poèmes antiques**, **Poèmes barbares** și **Poèmes tragiques**, Ion Pillat, „sub boltele catolice în umbra catedralei”, a catedralei Notre-Dame, își proclamă același crez păgîn:

„Azi am pierdut credința în tine, Nemurire! / O, Dumnezeu din ceruri, azi cerul Tău e gol, / Dar sufletul îmi cere cu spaimă un idol, / Căci blestemat-ai omul să creadă în iubire”. (În catedrală).

Poetul vizitase, dimpreună cu mama sa, cu fratele lui, Nicolae, și sora sa, Pia, în 1907, o serie de catedrale, de la Chartres, Reims, Beauvais și Amiens, pe lângă Notre-Dame din Paris și avusese revelația artei gotice, fără ca aceasta să-l determine vreo conversiune, fie de ordin religios, fie de natură literară. Era, această a doua încercare a lui, din cele selectate publicării, scrisă la vârsta de 16 ani, după propria-i mărturisire și după citirea poeziei lui O. Carp, în **vecherea catedrală**. Dealtfel, precece ca mai toți autenticii poeți, Ion Pillat scria versuri de la vârsta de 14 ani, așa încît, după doi ani de exerciții și de bogate lecturi corespunzătoare, ajunsese la o virtuozitate ce-l predestina orientării sale parnasiene.

IN NOUA grupare a poeziilor¹⁾, întocmită strict de Cornelia Pillat, după indicațiile autorului, cu caracter testamentar, versurile perioadei adolescentine, dintre anii 1906-1910, au fost grupate sub titlul **Casa amintirii**. După două poezii în catedrală (respectiv cele două Notre-Dame, din Paris și de la Chartres), din ciclul **Prima verba**, urmează **Cîntec de demult**, cu o pretimpurie nostalgie a trecutului și cu frecvența vocabulei **dor**, făcută parcă să-i aline înstrăinarea provizorie, se insinuează în inspirația debutantului noțiunea obsedantă a Timpului, remarcată cu luciditate de către Cornelia Pillat. La Leconte de Lisle, pesimismul său, pe care nu și l-a însușit poetul nostru, era nu numai de esență temperamentală, dar și de natură filosofică: poetul francez, adept convins al determinismului, care nega libertatea individuală, protesta totuși împotriva factorilor acestuia, reduși la o treime: timpul, numărul și spațiul. Primul și ultimul nu au nevoie de nici o lămurire. Numărul însă reprezintă universul nostru cantitativ. În disperarea sa, poetul chema Moartea, spre a-l elibera de cele trei constrîngerii nesuferite:

„Affranchis-nous du temps, du nombre et de l'espace”²⁾ și cu aceasta:

„Et rends-nous le repos que la vie a troublée”³⁾.

Parcînd însă, cu imaginația, civilizațiile trecute, Leconte de Lisle se împăca exclusiv, în pofida teoriei sale filosofice și a disperării radicale, cu civilizația greacă, sau mai bine zis cu concepția păgînă a vieții. Ura lui contra creștinismului s-a desfășurat în ciclul **Poèmes barbares** (1862), cu viziunea sumbră a unui Ev-Mediu obscurantist, spre deosebire de vasta deschidere a orizonturilor păgîne din **Poèmes antiques** (1852), vîrsta libertății de gîndire și a simțurilor.

Ion Pillat, cum a observat editoarea, reține din factorii limitativi ai Cosmosului, numai Timpul, dar acesta este un izvor nesecat de sentimente, de la nostalgicul **dor** al literaturii orale, la speculațiile cele mai variate, care nu împurată însă la poetul român niciînd tonusul vital amar. Ba chiar, într-una din poeziile lui, ne-a izbit versul:

„Pe noi ne-mbată numai Timpul.”

(**Unei amfore**, Miorcani, 3 septembrie 1918).

E semnificativ faptul că în ciuda tratatului de la București din mai 1918, Ion Pillat a găsit acest final exploziv în poemul **Unei amfore**, care-i exprimă crezul în valorile civilizației umaniste. Pentru acest caracter indirect de manifest literar, găsim nimerită reproducerea integrală a poeziei:

¹⁾ Ion Pillat, **Poezii, I, 1906-1918**. Studiu introductiv de Adrian Angheliescu, Ediție îngrijită, tabel cronologic, note, tabele sinoptice și postfață de Cornelia Pillat, 1983, Editura Eminescu, in-8°, XL + 512 pagini. (La **Addenda - Poeme în proză**).

²⁾ Eliberează-ne de timp, de număr și de spațiu.

³⁾ Și redă-ne odihna pe care a tulburat-o viața.

Trapez

LXXVII

269. Nicăieri unde am fost nu eram de acolo, și nici aici unde mă aflu nu sint de aici.

270. Așa cum criminalii sfîrșesc prin a-și mărturisi crima, așa mărturiseam, ca pe niște crime, în zorii tulburi ai vieții mele, gîndurile care îmi treceau prin minte.

271. Numai eu știu ce-am pățit, se căina într-un rînd leul, pînă ce am scăpat de păcătoasa aia de avitaminoză, cînd oricît de tare mi-aș fi izbit coada de pămînt, nu mai puteam omori nici o muscă, iar ei au crezut că s-a terminat cu mine.

272. Totala incompatibilitate dintre firea mea și sentimentul posesiunii, mai ales cînd este vorba de femei. Cîteva m-au făcut fericit, dar de posedat n-am posedat pe nimeni.

273. J'ai perdu ma vie, non pas par délicatesse, mais par le manque de délicatesse des autres.

Geo Bogza

„Tu amforă, ce porți pe tine / Pece-tea visului elin, / Desmormintată din grădine / Umbrite încă de măslin. // Turnat-ai vin bălai ce face / Un cer de nouri, instelat, / Și din greoaie minți opace / Alcibiade și Socrate? // Varsat-ai, galben, untdelemnul / Pe trupul sculptural al fortii? / Păstrat-ai pe altar îndemnul / Luminilor în lampa morții? // Ai fost o urnă cinerară / Sau vasul fraged de parfum? / S-a scurs prin tine apă clară? / Ai scuturat pămînt și scrum? // Nu știu și nimeni n-o să știe, / Căci, amforă, rămas-ai goală. / Dar, precum ești, porți o beție / Cu mult mai grea în a ta oală. // Și înălțîndu-te la gură, / Sorbim Hellada și Olimpul, / Cu toate setele ce fură; / Pe noi ne-mbată numai Timpul.”

Așadar păgînismul lui Ion Pillat, chiar dacă i-ar fi fost sugerat inițial de exemplul lui Leconte de Lisle, îl reprezintă totuși în personalitatea sa, optimistă, încă din tinerețe însetată de viață și de cunoaștere, cele două mari polarități umane: sensibilitatea și inteligența, ambele remarcabile în structura poetului român.

Astfel se explică poate tirzia întoarcere lirică la vatră, cu volumul **Pe Argeș în sus** (1923), cu care s-a conturat precis originalitatea autorului, fixîndu-se în cadrul liricii tradiționale, pe linia Vasile Alecsandri, George Coșbuc și Duiliu Zamfirescu (tirzie numai în aparență, dacă ne ținem strict de cronologia volumelor: 1. **Visări păgîne** (1912); 2. **Eternități de-o clipă** (1914); 3. **Amăgiri** (1916); 4. **Gîndirea între ziduri** (1919); 5. **Pe Argeș în sus** (1923).

UNA din revelațiile acestui prim volum de **Opere complete** (nefigurînd însă în titlatură!), este ivirea timpurie a filonului autohton în lirica lui Ion Pillat, filon descoperit abia în 1923, cu ocazia culegerii **Pe Argeș în sus**. Într-adevăr, încă din anul 1910, aflîndu-se în vatra maternă a familiei, la Florica, poetul își afirmă legătura morală cu **Casa amintirii**, descriind-o anticipativ, în miezul chiar al inspirațiilor sale parnasiene:

„E casa amintirii o casă cu pridvor, / Cu brîne și chilimuri pe încăperi zidite, / În drumul către dînsa țin străjă dreaptă plopii, / Și în pereți icoane de morți bătrîni veghează: / Strămoși din altă vreme de cari, uitînd de jocuri, / Copii, ne apropiarăm privind cu ce

sfială / La fețele lor șterse de sfinți în mănăstiri.”

Poemul întreg, de 33 de versuri, merită să fie citit și recitat, ca o introducere timpurie în miezul chiar al operei pillatiene. Cultul său nu este de ordin religios, ci de ordin familial, cuprinzînd într-o singură acoladă numai aparenta înstrăinare a autorului, din acest final:

„Și închizînd în urmă odăile străine, / M-am dus, m-am dus în lume, cu-ațiția morți în mine.”

Să nu ne înșele nota finală melancolică: prin opera sa ulterioară, se adevărește că, încă din acei ani nouăsprezece ai vîrstei, tînărul bacalaureat și sublocotenent în rezervă nu părăsise o vatră străină și dacă purta în suflet „ațiția morții”, aceștia aveau să reinvie la o viață nouă, prin sămînța încolțită norocos și care avea să dea roade bogate.

Auguste Comte spusese cîndva: „Omenirea e alcătuită mai mult din morți decît din vie.”⁴⁾

Periplul imaginației, nutrite încă de pe băncile liceului cu vaste lecturi de geografie și de istorie, urmărite și în anii vîrstei universitare, purtîndu-l pe toate meridianele lumii și în toate epocile istoriei, evocînd antichitatea și civilizația elină, dar mai apoi steptă, mările și oceanele, migrațiunile Evului Mediu, Renașterea și omul modern, nu l-a înstrăinat nici un moment. Embriionar, poetul tradițiilor naționale se ivise încă din peregrinările prin parcurile Parisului, de pe cheiurile Senei și din scurtele evaziuni în provinciile acelei „dulce France”, care i-a relevat, în soneiul **Din Bretania**, un colț caracteristic al vechiului neam de navigatori.

Nostalgia infinitului, concretizat în vastitatea universului nostru, o regăsim în numeroase poezii ale acestei perioade (1906-1918), cînd imaginația nu-i refuză nici un tărîm din lume, ridicîndu-se pînă la cei mai îndepărtați aștri:

„Antares, Altair, Arctur, Aldebaran” (Năzuinți, Paris și București, 1911-1912, **Visări păgîne**, 1912).

Datăta „Florica, 14 iunie 1910”, este poezia, și ea oarecum declarativă, **Templul meu**, cu precizarea că nu e nici „moscheea sîntă, în nopți de Ramazan” nici

„catedrala scaldată în amurg” dar nici biserica de la Miorcani sau de la Florica, ci

„E casa bătrînească sădită printre nuci, / Pe-un vîrf de deal. — În toamnă, pe gardul de uluci / Atîrnă-n grape” grele, dulci strugurii și-n vii / Își împletesc albastrul cu frunze rugini...”

La culesul viei, din 1914, aparține același ciclu al vetrei, proslăvind, totodată, anotimpul preferat:

„Toamna și-a întins marama de aramă pe zăvoi”.

Aliterația e unul din procedeele artistului, dar nu acuză excese, ca celea ale școlii macedonskiene, în ultimul deceniu al secolului trecut, sub influența „instrumentalismului” lui René Ghil, care abuză de armoniile imitative.

Necredinciosul privește cu ochi de artist și cu o sensibilitate melancolică, vestigiile noastre de artă:

„Pe timpla din Văratec, din vremuri legendare, / O sfință-i zugrăvită de un necunoscut, / Icoana tînuță ce farmec străniu are! / Tăcut o șterge veacul, dar tot mai blindă pare / Cu fața ei asemeni iubirii ce-a trecut.”

(Sfîrșit de toamnă, Paris, 1910). Sezînd **Farmecul evanescent al melancoliei**, poate nota esențială a acestui prim volum, Adrian Angheliescu introduce pe cititori în poezia lui Ion Pillat printr-un eseu cuprinzător.

Editura Eminescu a dat evenimentului, marcant în cadrul acțiunii de reconsiderare a moștenirii literare, o haină festivă. Bibliofili pot găsi și ei o delectare în ceremonialul lecturii.

Șerban Cioculescu

⁴⁾ L'humanité se compose de plus de morts que de vivants.
⁵⁾ Ciorchinii.

CARNET

De neschimbat

Prieteni -

cum s-au risipit...

Oh, nu voluntar, nu voluntar...

Fără să știe. Cei mai mulți

fără să știe.

Duși de un cutremur, de o apă,

de ceea ce nu mai poate să încapă în viață.

Care le-a fost zimbetul

din urmă, care lacrima...

Acum îmi vorbesc numai cu vorbe de metal, pe care

nimic nu le poate schimba

Eugen Jebeleanu

G. M. Zamfirescu — om de teatru

RECENT, Valeriu Răpeanu, atît de statornic în inițiativele sale benefice de a ne restitui opera înaintașilor, a făcut să apară (sau să reapară) în două volume masive, la Editura Minerva, opera dramatică și aceea despre arta spectacolului a celui care a fost George Mihail Zamfirescu. Recitite atent, aceste două volume, împreună și cu ajutorul lámuritorului aparat de comentarii, ne dezvăluie, în dimensiunile ei adevărate, personalitatea scriitorului și calitatea estetică a operei sale. Scriitorul, de origine modestă, era un justiciar, se considera — și a fost — un om de stînga, avînd curajul să exprime public convingerile sale demofile și antifasciste. Măcinat lent de o boală a celor săraci (ftizia), care avea să-l răpună, în 1939, la numai 41 de ani — mereu lipsit de bani, se considera asemeni lui Camil Petrescu, se considera o victimă, denunțînd constant conjurații ostile ale adversarilor sau comploturi ale tăcerii. N-am spune că nu avea dreptate, cel puțin parțial. Și-a făcut loc greu în teatru, unde dominau autoritar piesele lui Victor Eftimiu și cele cu totul neizbutite ale lui Const. Răuleț, A. de Herz, Ioan Peretz sau cele din teatrul bulevardier francez. A avut în epocă destinul dramaturgilor (M. Sorbul, T. Mușatescu, Victor Ion Popa, Mircea Ștefănescu, Al. Kirîșescu) cărora li s-a recunoscut doar o singură piesă. Lui i se admitea ca o reușită numai *Domnișoara Nastasia*. Și aceasta, după ce a fost jucată — în premieră — în 1927, nu a fost reluată — dar după cite insistente! —

*) George Mihail Zamfirescu: *Teatru și Mărturii în contemporaneitate*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii și bibliografie de Valeriu Răpeanu, Editura Minerva, 1963.

decît de două ori în timpul vieții autorului (în 1932—1933 și în 1933—1934). O altă piesă a sa, rezistentă, care se joacă azi cu mare succes, *Idolul și Ion Anapoda*, a fost reprezentată o singură dată, în stagiunea 1934—35, pe scena Naționalului bucureștean, dar nu a putut trece de 13 spectacole; încă una, *Sam*, a fost scoasă în 1930, din repertoriul aceluiași teatru, considerată fiind subversivă și iscînd și un scandal de presă timp de cîțiva ani. Nici ca prozator nu i-a mers mult mai bine. Din cele patru romane ale lui închinat mahalaiei bucureștene, doar unul cîștigă notorietate, *Maidanul cu dragoste* (1935). Aceasta, după ce romanul de debut, *Madona cu trandafiri* (1931), obținuse un oarecare succes de stimă. Iar ciclul său romanesc inaugura, efectiv, o nouă viziune asupra mahalaiei, infuzînd sordidului necesara undă de omenesc și puritate, lirismul sentimental echilibrînd duritatea unui mediu social saturat de violență. E adevărat că dintre romanele și volumele de proză ale scriitorului, *Maidanul cu dragoste* și *Madona cu trandafiri* se detașază ca izbinzi reale, celelalte fiind sau tremurase încercări de debutant, sau, cum s-a observat, romane în care materialul epic s-a rarefiat iar sentimentalismul unit cu un erotism uneori poate prea îngroșat le coboară pe scara valorilor.

În ciuda operei sale literare inegale, elaborată într-un tempo prea accelerat, scriitorul se credea, cum spuneam, un nedreptățit și un nenorocos, socotînd, de pildă, că dramaturgia sa nu se bucură de considerația meritată. Poate că, în epocă, alți dramaturgi, mai puțin înzestrați, ocupau fraudulos scena teatrelor. Dar piesa sa cea mai reușită a avut totuși parte la a doua reprezentare, aceea din 1932—1933, de 60 de spectacole, cifră atunci record. Că dorea să i se joace — chiar cu succes de casă și de critică — și celelalte piese, e în firea lucrurilor. Mai ales că G.M. Zamfirescu socotea — și de

astă dată avea dreptate — că vocația sa era teatrul. Nu numai în dramaturgie dar și în arta spectacolului. Avea ideile lui despre această artă, dizertînd despre ea în articole nelipsite de substanță, străduindu-se totodată să le aplice ca inițiator a două companii teatrale și ca director de scenă la Naționalul de la Iași. Nu a izbutit cum voia. Și aceasta în bună măsură pentru că, asemeni altor regizori tineri, cu elanuri înnoitoare, ca A.I. Maican, Ion Sava, Victor Ion Popa — a lucrat în modeste teatre de provincie, lipsite de mijloace pentru modernizare. Dar adevărul e — cum bine observă în studiul introductiv Valeriu Răpeanu — că G. M. Zamfirescu nu optase pentru o modalitate regizorală anume, era mai puțin instruit în teatrologia modernă decît colegii de generație, practicînd un eclecticism în care expresionismul se îngemăna, nu tocmai potrivit, cu modalități tradiționale. Aceasta deopotrivă prin opțiunile sale repertoriale ca și prin punerea în scenă. Onest, nu avea pretenții de teoretician, considerîndu-se „un simplu profesionist care crede în experiențele lui continui și în imperativul categoric al bunului simț”. Ba chiar credea, într-o vreme cînd noile curente în teatru își disputau suprematia, că „școala în artă exclude arta”. Dar cu toată empiria și eclecticismul programatic a militat, în felul său, pentru înnoire, pentru ceea ce numea (destul de neguros) teatrul revoluționar și de avangardă, pentru împropiata repertoriului, adaptat contemporaneității, pentru montări bine gîndite în care ideea directorului se impunea cu bune rezultate. A fost — au recunoscut-o contemporanii avizați — un om de teatru cu bună reputație, priceput, pasionat și cu realizări remarcate.

Dramaturgul și regizorul G.M. Zamfirescu a știut să pledeze convingător pentru ideile sale teatrale. Desigur, nu a fost un erudit, nici un teoretician în materie, și nici nu se poate compara, în pledoariile sale, cu un Camil Petrescu, I.M. Sadoveanu sau Ion Sava. Nu se poate afirma însă că articolele lui G.M. Zamfirescu nu au substanță. Ele au militat, patetic, împotriva anchilozei din lumea teatrului, pentru statutul de îndrumător și dirigiuitor al regizorului, pentru dramaturgia românească de valoare, pentru repertoriu de calitate, pentru îmbunătățirea condiției sociale a actorului, pentru crearea de teatre în zonele muncitorești. În tot ceea ce a scris în acest domeniu respiră profesionalitate, cunoaștere, participare, pasiune și o imensă bună credință.

EDIȚIA pe care o comentăm e o reluare a celei din 1974. O reluare, credem, binevenită și necesară. Mai ales că notele și comentariile sînt completate, revizuite și, cum se spune, aduse la zi. Valeriu Răpeanu este, cu siguranță, cel mai avizat cunoscător al operei acestui scriitor, de care se ocupă statornic de prin 1957, cînd a editat și

prefațat cea dintîi antologie din dramaturgia autorului *Domnișoara Nastasia*. A debutat chiar, în 1958, cu o carte despre G.M. Zamfirescu, s-a îngrijit de reeditarea *Maidanului cu dragoste* (în 1957 și 1967) și, apoi, a alcătuit, în 1974, prima formă a ediției acum reapărută. Cu o astfel de statornicie în preocupare, dublată de o cuprinzătoare cunoaștere a istoriei dramaturgiei românești, a esteticii și mișcării teatrale din Europa antebelică și cea de astăzi, Valeriu Răpeanu dispune de toate instrumentele necesare unei evaluări avizate și cupînate. Ediția, în două volume, ne restituie imaginea integrală a omului de teatru G.M. Zamfirescu. Un volum adună aproape întreaga sa dramaturgie (antume, postume și cîteva scenete descoperite la Biblioteca Academiei), iar cel de al doilea cuprinde publicistica dramaturgului, cu precădere aceea legată de teatru și mișcarea teatrală. S'observăm că în acest al doilea volum, pîlîngă cunoscută antologie a autorului *Mărturii în contemporaneitate*, o secțiune bogată reproduce „din periodice” articole, cronici și conferințe despre teatru, pentru ca alte două secțiuni să antologhez diferite cronici literare și articole pe teme social-politice, atunci de mare interes civic. Textul ediției e lucrat cu mîzgălă filologică, adesea semnăindu-se erori chiar în edițiile antume, corectate acum prin confruntarea cu textul apărut în periodicele vremii. De o mare însemnătate științifică, sporînd efectiv valoarea ediției, se dovedește a fi aparatul ei critic. Studiul introductiv e temeinic, bogat în informații, cu aprecieri judicioase, stabilite mai totdeauna prin examen comparat, oferînd un tablou concludent despre dramaturgia și concepția despre teatru a lui G.M. Zamfirescu. Apoi notele și comentariile de la sfîrșitul fiecărui volum sînt de utilitate inestimabilă.

Informațiile oferite despre fiecare piesă de teatru sau articol care cuprînd tot, de la bibliografia scrierii (geneză, elaborare, reprezentare) la receptare, aceste comentarii se constituie în adevărate dosare ale creației scriitorului. Am regretat că editorul nu a găsit cu cale să adauge în noua ediție toate cronicile și articolele dramaturgului, nu numai cele considerate a fi reprezentative. După cum regretăm existența, supărătoare și în această ediție, a cîtorva — puține — omisiuni (cuvinte, rînduri?) semnălate prin nenorocitele crosete în textul unor articole. Cred că, acum, textul putea fi restabilit în integralitatea lui.

Să sperăm că această ediție va grăbi restituirea întregii opere a scriitorului. Ne gîndim, desigur, la secțiunea de proză. E timpul, cred, să republicăm într-o ediție critică și această secțiune din opera — inegală — a unui scriitor de merit.

Z. Ornea

Un vechi glosar italian-român

IN bogatul lanț al lucrărilor care surprînd aspecte ale relațiilor dintre limba română și limba italiană s-a mai prins, de curînd, o verigă trunică, reprezentată prin volumul *Il glosario italiano-moldavo di Silvestro Amelio* (1919), apărut la sfîrșitul anului 1932 în Catania unde predă de mulți ani de zile limba și literatura română autorul său, Giuseppe Picillo. Profesorul sicilian este de mult cunoscut specialiștilor în limba română prin studiile sale filologice publicate în reviste românești sau străine („Studii și cercetări lingvistice”, „Revue de linguistique romane”).

Obiectul multor cercetări ale lui G. Picillo l-a constituit, cu precădere, glosarul lui S. Amelio (*Breve vocabolario italiano-moldavo*) de la începutul sec. al XVIII-lea, căruia i-a consacrat volumul discutat acum; acesta cuprinde atît ediția textului și facsimilele lui, cit și un dens studiu filologico-lingvistic. De remarcat că volumul are cca 200 de pagini, deci este cam de opt ori mai întins decît singurul studiu mai larg dedicat anterior acestui manuscris și anume cel al lui Ov. Densusianu publicat acum 60 de ani (în „Grai și suflet”, I, 1923—24, nr. 2, p. 286—311).

Apărut la numai cîțiva zeci de ani după celebrul *Anonymus Caransebensis*, care ogîndește limba din Banat, glosarul lui S. Amelio, reprezentînd graiul din Moldova, poate fi considerat printre cele mai vechi monumente ale lexicografiei românești. Deși citat în diverse lucrări de lingvistică, el rămăsese inedit, așa că, primul mare merit al lui G. Picillo constă tocmai în faptul că a incredințat tiparului prima ediție a acestui prețios text. În al doilea rînd, valoarea lucrării constă în amănunțitul studiu lingvistic consacrat glosarului, în relevarea particularităților sale grafice, fonetice și lexicale.

Scriș cu litere latinești, textul glosarului, alcătuit dintr-o suită de cuvinte și de sintagme, prezintă o serie de grafii de sorginte maghiară și polonă care ne amintesc de primele texte românești scrise cu caractere latine din secolul al XVI-lea, de Cartea de cîntec (1570—77) și de *Tatăl nostru* (1593), acesta din urmă aparținînd unui moldovean, Luca Stroici.

Faptele de morfologie sînt, în mod firesc, puține la număr, dar, dintre ele, poate fi detașată tendința utilizării pluralilor în -i, de exemplu *fluieryle* „gambe”, *aluny* „nocelle”.

În glosar cuvintele sînt dispuse alfabetic după prima literă a cuvintelor românești, deși acestea apar pe coloana a doua (prima coloană conține cuvintele italienești). Iată cîteva exemple: *intendo* — enzeleg; *misericosioso* — endurațoriu; *Donna* — femeca; *parola* — kuuynt; *giglio* — krim. De menționat că apar și unele grupuri de cuvinte în ambele limbi: a giorno — ieszt zó, secreto luogo — kase de taine, scopar la casa — matura kasa. Uneori unei expresii din italiană îi corespunde un singur cuvînt în română; de exemplu: *fatto vergogna* — okara, *struppato senza piede* — olog, *vampa di fuoco* — para; *chi riceve il danno* — păgubasz; *veste di donna* — rochy. Mai rar ne întîmpină situația inversă: *calzetto* — kalzoni di abba, *longanimità* — engadui(tura) de lungu, *detrattori* — graetori de rău.

Dacă, în general, corespondențele dintre cele două limbi sînt exacte, chiar expresive — v. *gractori de rău* —, uneori apar și cîteva erori, de ex. *zitella* „fată” (pentru „fată bătrînă, femeie nemăritată”), *seta* — ibrysyn (pentru „mătase”), *nonna* — mattuszyn (pentru „bunică”), *vermi* — gyndacy (pentru „viermi”).

G. Picillo, bazat pe o vastă bibliografie consultată și asimilată în cursul

deselor d-sale călătorii de studii în țara noastră, a exploatat cu multă sîrguință cele 1409 cuvinte ale glosarului (și nu cca 1000 cum considera Ov. Densusianu) și a separat o serie de cuvinte neatestatate pînă în acel moment: *kloska*, *pastruma*, *brumariel*, cuvinte reprezentînd hapax legomenon, deci cu o singură atestare și inexistente în vocabularul ulterior al limbii (sau numai neregistrate de dicționarele noastre), de exemplu: *dudy* — it. *papagalli*, *kalekan* — it. *vitriolo*, *de stampena* — it. *incontrare*, *kutipary* — it. *stampatore*. Alte cuvinte prezintă interes prin sensul lor diferit de cel cunoscut mai tîrziu, de exemplu: *groza* „severitate”, *rece* „gelatină” (v. azi *răcitură*), *elin* — „mag”. Sînt în glosar și cuvinte cu un sens neatestat mai înainte, de exemplu *massa* — „tovallia di tavola”, *bebaerak* — „veste civile”, și, în fine, sînt semnălate cîteva regionalisme specifice graiului din Moldova: *bustan*, *ciabuotti*, *hulub*, *iarmarokul*, *stubaey*, *szypszor*.

Oricum, dintre cuvintele pentru care nu există alte atestări trebuie exclus *bicuitury* care, se vede a fi *bicuitură* (deci un derivat de la *bicui*, cum, de fapt, explică și G. Picillo la p. 97) și corespunde perfect it. *castigation*, prezent pe prima coloană. De asemenea, considerăm că la p. 90-95 nu trebuiau puse împreună cuvintele de origine bulgară, neogrecă, sîrbocroată, turcă, ucraineană și maghiară; cel puțin cuvintele de sursă slavă (deci cele bulgare, sîrbocroate și ucrainene) se cuvenea a fi tratate separat de celelalte care aparțin la alte familii lingvistice.

În ceea ce-l privește pe *răpciune*, numele popular al lunii septembrie, credem că forma *răpciug*, înregistrată în ALR I 208/98, 350 și în ALR II 2/2 115/95 ne poate indica o pistă pentru înțelegerea etimologiei acestui cuvînt: poporul a vâ-

zut în luna septembrie, în care temperatura este schimbătoare și răcelele frecvente, o lună a „răpciugii”. Evident, nu este decît o supoziție, nesustinută și de textele vechi românești în care acest cuvînt apare sub forma *răpciuni*.

Menzyt (116) „mîncîună”, nu este „un cuvînt și o traducere curioasă” (v. p. 112); de fapt aici se pune o problemă de grafie: *menzyt* pentru *mințit* (s.n.) (=it. *buggia*), existent și azi.

În general autorul a comparat cuvintele românești din glosar cu alte texte, amintînd *dață* și *unde* mai apar. Dar ar fi trebuit să o facă cu mai multă consecvență; de exemplu, se puteau da indicații de acest tip și la alte cuvinte, la *obrycit*, *groznik*, *laesare* — „iertare” etc., atestate din secolul al XVI-lea. În schimb, la p. 103 s.v. *laesare* se dă un citat din *Tetraevanghelul* lui Coresi, în care apare însă nu substantivul ci verbul a lăsa. De asemenea ar trebui revizuită afirmația că *lăsar* este atestat foarte rar în operele din sec. al XVI-lea, odată ce numai în *Indicele lexical paralel* (V. Fl. Dimitrescu, *Contribuții la istoria limbii române vechi*, p. 177) apar 27 de atestări.

Apărut la Catania, în condiții grafice deosebite, volumul de față încheie în el o muncă enormă a unui foarte bun cunoscător al limbii române (și, subliniem, al limbii române vechi), care a scos la iveală o serie de aspecte filologice și lingvistice de un real interes pentru înțelegerea limbii române de la începutul sec. al XVII-lea.

În încheiere, felicitîndu-l pe G. Picillo pentru cartea sa, trebuie spus că recunoștința noastră merge, alături de cea datorată autorului ei, și către Institutul Universitaro di Magistero din Catania, sub auspiciile căruia a văzut lumina tiparului prețioasa lucrare discutată aici.

Florica Dimitrescu

Toamnă românească

ACUM, în septembrie, gândurile noastre poposesc mai des și mai adinc în preajma cîmpiei. Întreaga suflare a țării își leagă speranțele anotimpurilor ce vin de recoltele toamnei. Pe stradă, în tramvai, în trenuri oamenii vorbesc despre cîmpie, ca despre cel mai fierbinte punct al țării. Marea și atit de pașnica bătălie pentru belșugul din hambare este în plină desfășurare.

La Cernavodă am avut plăcuta surpriză să întîlnesc un director de I.A.S. tînr și deosebit de energic, cu o mare putere de a dinamiza pe cei din jur, un om destoinic și competent pe nume George Georgescu. Povestea vieții lui este pe cit de simplă, pe atit de edificatoare în ceea ce privește înțelegerea de către generația sa a necesității de a fi prezentă acolo unde este mai mare nevoie de ea, o generație a elanului, priceperii și hărniciei. Agronom prin vocație, student silitor și agricultor cu mult simț practic, G. Georgescu a lucrat o bună bucată de vreme la Ostrov, ca șef de fermă, fiind într-o continuă întrecere cu... soția sa, și ea agronom, și ea șef de fermă. Din această interesantă competiție au avut de cîștigat vilele Ostrovului care, sub minile pricepute ale celor doi, au dat rezultate peste cele mai îndrăznețe așteptări. Acum sînt împreună la Cernavodă și, deși ritmul de lucru și răspunderile, volumul de muncă, mai ales, sînt incomparabil mai mari ca la Ostrov, au rămas oamenii care nu vor (și cred că nici nu știu) să se plîngă de greu, reușind să ducă treburile la bun sfîrșit, fără ca buna dispoziție să-i părăsească. Discuția cu acești oameni a pornit, cum nu se poate mai firesc, de la necesitatea ca locuitorii satului, în primul rînd, dar și toți cei care pot da o mîină de ajutor să se afile, în aceste zile în care se decide soarta recoltei, pe cîmp. Dar, despre viața de fiecare zi și despre grijile de fiecare zi ale agronomilor ar merita scrise (poate că se vor și scrie) cărți întregi. Mulți mai gîndesc încă această meșerie ca pe una în stare să „te facă om”, să te conducă, adică, grabnic spre căpătulială. Că nu acesta e adevărul o știu cel mai bine chiar agronomii. Frumoasă, dar deloc lipsită de asprime, impunînd destule rigori, toamna este, pentru specialistii cîmpului, un examen necrutător, o probă de voință, de forță și, nu în ultimul rînd, de talent. Cei doi tineri ingineri (cunoscuți de mine în urmă cu ani, dar proaspeții eroi de reportaj — oamenii întîlniți nu devin așa ceva decit după ce reușesc să mi-i apropii, cunoscîndu-le în amănunt felul de-a fi și îndrăzni, numai și numai în aceste condiții, să-i propun ca modelele cititorilor) locuiesc chiar la sediul I.A.S.-ului și sînt — chiar așa înglobați în cifre de plan, în teleconferințe, în „operative”, în telefoane și nenumărate drumuri de-a lungul și de-a latul sutelor și sutelor de hectare ale uriașei gospodării — niște incurabili romantici, trăind cu intensitate, cu aprindere fiecare moment, fiecare zi. Sînt oameni care nu vor reuși niciodată, cred, să îmbătrînească, nici chiar atunci cînd, pensionari fiind, își vor aduce amînte unul altuia de încordarea cu care au traversat toți anii de tinerete.

EI BINE, puteți ghici la ce se gîndesc niște foarte tineri brigadieri, trudind în cîmpia teleormăneană? Sînt convins că nu. Și iată de ce: nu cred că ar bănuși cineva că acești adolescenți plini de un fără seamăn entuziasm își fac planuri pentru anii cînd... vor fi pensionari! Mai în glumă, mai în serios, își pun problema felului în care va fi privită, peste timp, lucrarea pe care o realizează ei acum. Unul, oltlean din apropiere de Slatina, aruncînd cînd nu te aștepti

o glumă sau o ironie, devine brusc meditativ atunci cînd i se pune în față această problemă. „M-am gîndit și eu la asta, zice, și — la început — nu prea mi-a venit bine. Mi-am spus că, de pildă, cei care au lucrat la Canal sau la Porțile de Fier vor avea ce arăta copiilor lor cînd vor ajunge împreună cu ei prin locurile acelea. Eu ce să le arăt? Un lan de griu sau de porumb! O să-mi spună: bine, tată, da' tu ai învățat griul să crească? Ar trebui să le explic despre kilometri de șanțuri săpați, despre conductele așezate acolo, despre întreaga dantelărie subterană pe care am țesut-o noi, despre arșiță și vinturi rele, despre ploii și zăpezi cit casele de prin satul meu de înalte... Apoi mi-am mai spus că, dacă mi-or semăna mie la istețime, o să înțeleagă singuri cită sudoare am dat eu pămîntului ăsta, sudoare mai folositoare lui decit orice îngrășămint”.

COMANDANTUL șantierului național al tineretului de la Vișoara Nord, Dumitru Tisianu, este încă sub puternica impresie lăsată de marea sărbătoare a brigadierilor din august. „E bine că ai venit acum — îmi spune (sîntem prieteni vechi, de la înființarea șantierului) — pentru că, prin octombrie, vom termina tot ce mai e de terminat. De la anu', locurile astea vor fi de nerecunoscut. Așa cum de nerecunoscut vor fi și cei care au muncit aici. Știi care e marele cîștig pentru patrie în urma muncii noastre? Nu doar pămîntul bun de lucrat și recoltele mari și sigure care se vor realiza aici, ci și dragostea de pămîntul pe care au deprins-o aici tinerii. Mulți dintre ei vor pleca pe alte șantiere de îmbunătățiri funciare (se vor deschide numeroase asemenea șantiere, în curînd, pe tot cuprînsul țării), alții se vor întoarce la casele lor și se vor așterne pe treabă, înțelegînd mai bine acum care sînt rosturile pămîntului, care-i sînt pretențiile și

cit de mare-i poate fi generozitatea atunci cînd e lucrat așa cum se cuvine. Apropierea sufletească de pămînt e o trăsătură a neamului nostru, iar îndepărtarea care a apărut la un moment dat nu poate fi decit trecătoare”.

Atit exemplele acestea îmi par edificatoare, cit și întreaga stare de spirit, ușor de deslușit pe tot întînsul țării și de care vorbeam în primele rînduri ale acestor însemnări: grija, atenția cu care sînt privite treburile cîmpiei acum, toamna.

AȘA CUM, atunci cînd vrei să scrii despre mineri, primul gînd este să pleci în Valea Jiului, tot așa, vorbind despre cîmpie te gîndești la Cîmpia Română. Ceea ce este în firea lucrurilor, dar nu este și foarte drept. Pămînt bun de lucrat nu există năuși acolo, ci chiar și în îndepărtatul Nord de Romănie. Acolo, în Bihor, într-o așezare de pe malul Crișului Negru, la Căpilna, am avut posibilitatea să pricep, pe viu, ce înseamnă respectul pentru pămînt. Aici, terenurile agricole nu sînt ca-n Bărăgan, mărginite numai de orizont. Aici orice hectar e prețios și, ca urmare, folosit la maximum. Unul din motivele pentru care sătenii îl respectă și-l îndrăgesc și pe tînrul agronom Ion Florea. Fiindcă el, de cînd s-a întors în sat, după terminarea studiilor, a izbutit să adauge zestrei de pămînt arabil a Căpilnei încă vreo cîteva zeci de hectare, unde crește acum un porumb viguros, spre care localnicii privesc cu neascunsă mîndrie.

Izbinzile inginerului Ion Florea se datează — și el o recunoaște cu deplină sinceritate — în mare măsură hărniciei sătenilor. E suficient să-l urmărești într-o singură zi de lucru (dar pentru asta trebuie să ai

picioare bune, să rezisti bine căldurii și să te sperie vreo rafală scurtă de ploaie mai ales cînd e ajutat și de vînt) pe cîntre cei mai harnici gospodari ai satului — Florian Ban — pentru a înțelege exact înseamnă trudă pentru pămînt. Cosînd timpul cînd roua încă nu s-a uscat pe acasă, spre a-și ajuta nevasta, Eva, la mînitul animalelor și iar pornind spre cîntre întrebă dacă acest bărbat, intrat în șaptelea deceniu de viață, va fi știut vîndată sau va afla cîndva ce e oboselă Aprigi, muncind cu vrednicie, oamnei acestui colț de țară dau toamnei, cea atit invocată, o strălucire în plus și consistență grație unor mîini bătătorite, ce știu, dintre deauna, să țină bățelele ce îmbunează mîntul, trăgîndu-i vîlaga în plantele al bob se simte, cu întreaga-i dulceață, în pin cea nouă.

E UN freamăt fără sfîrșit prin ogrăzile telor. Se repară pătulele și coșarele, topește, pe marginea apelor, cînepa, se murătură și se bagă prin odăi mușcate spre a înveseli ferestrele, se taie nuiele pentru coșuri, se face vinul și se adună prunele, se întind șirurile de ardei și se bat nucii, se încep arăturile unde se așează sub brazdă primele semînte anului următor, orele sînt bine împărțite preț lor e mare.

Toamna, la noi, e pretutindeni frumoasă, luminată de soare și de hărnicia oamenilor acestui pămînt.

Dan Mucenic

Septembrie

Intrînd în amiaza lui septembrie — cel strălucitor și rotunjit în toate — gîndul urcă anevoios din cîmpie, înmiresmat, în lumina domoală, pîrguită. Razele încă mai stăruie nehotărîte peste oceantul imens, pe unde în curînd nu vor mai rămîne decit ecorurile culegătorilor și care, la rîndul lui, cit de curînd, se va întoarce puțin cîte puțin spre colinele și dealurile demult rivnite.

Sentimentul în fața roadelor, ușor cutremurat de „foșnire mătăsoasă a mărilor cu sare”, nu îmbracă însă doar odihnitoarea bucurie. Contemplarea vine din incandescența ființei ce își îngăduie cîteva momente de veghe. Cîteva, pentru că timpul rodirii este în putere și, ca în miezul fiecărei toamne, mai înalt ca oricînd.

Nimic nu poate întrece cutezanța ochiului liber, or, privilegiștea imbiitoare a roadelor îmi pare o desăvîrșită formă a cutezanței. După cum, încrederea, necesară, robustă sprijină încordarea brațelor și limpezeste gîndul.

Nu m-aș grăbi să afirm ce anume mă poartă, la începutul fiecărei toamne, spre nervurile locului meu, ale spațiului care mi-a rostuit copilăria. Dar eu știu: mai bogat în puteri decit toamna nu-i nimeni. Și niciodată nu am sentimentul echilibrului calm decit atunci cînd sufletul meu urcă spre livezile fără seamăn ale Ardealului pe care de atîtea ori le-am văzut ingenuncheate sub streășina poamelor solare.

Merele de Ardeal — căci vorbele mele după ele tînjesc — sînt, poate, semnele depline ale împlinirilor vegetale, nestematele cu care Septembrie coboară peste livezi. „Ce frumoase sînteți — scria inegalabil Geo Bogza — și ce mîndre printre celelalte roade, de parcă ați fi domnițe pic-tate în biserici, alături de voevodul și doamna lui țînînd în podul palmei ctitoria”.

Le-am revăzut discurile — aceleași, mereu altele — strălucitoare scînteind în lumina unui amurg incredibil cînd, pentru moment, întregul univers parcă și-ar fi oprit respirația sau poate mișcarea tainică a cadranelor pentru a contempla ceremonia. Într-adevăr, am avut sentimentul că se oficia un ritual străvechi iar chipurile oamenilor aceia ce se mișcau printre aleile cosmice inchipuite de ramuri trădau o undă de orgoliu greu de cuprins...

Le-am văzut și mi le inchipui și acum, în lumina domoală cu undele lor roșii, aurii și gălbui mingiînd sufletele oamenilor. Întruchipate sînt ele pentru a ne desăvîrși ființa! Iar noi ne întoarcem la izvoare și demnitatea noastră înseamnă mîndria fără de care sensul multor fapte ne-ar rămîne străin. În timp ce gîndul urcă spre împlinire, pentru ca tîrziu, dobîndită, s-o descopere lumii cu nevindecată și fără de margini bucurie.

Viorel Simpetrean

Un „remake“

Cinema

Flash-back

Bunuel rememorări

● Nu știu de ce, mă urmărește impresia că prin moartea lui Luis Buñuel s-a încheiat o etapă din istoria cinematografului: a dispărut fizic generația a doua, ai cărei indivizi, născuți cam în anii nașterii filmului văzut ca invenție, au fost sortiți în cele din urmă să edifice filmul modern, de artă. Acum (parcă într-o ordine crescândă a lucidității, neînduplecării, sarcasmului) a plecat și Buñuel, și moartea lui a lăsat în urmă mirarea bruscă, dar parcă liniștitoare, a prăbușirii unui ultim stilp dintr-o construcție care nu mai funcționa. În relieful viu al cinematografului s-au petrecut reasezări. „Bătrâni“ ai filmului au rămas acum Bergman, Fellini, Welles, sau chiar Wajda sau Tarkovski; ai impresia că s-a terminat o poveste, încet repovestită de o străină gură, și că trăiești într-o altă, inventată și desfășurată sub ochii tăi; ba, chiar, că ai fost și tu oarecum părtaș la apariția și afirmarea acestor mari contemporani; iar pe Don Luis și pe congenerii lui îi vezi ducându-se lent, real peste piscuri, plutind în ceața marilor și nerepetabililor (cel puțin, pentru tine) legende.

● Ne vine greu să ne închipuim lumea „așa cum era“, adică înainte de a fi intrat în posesia a ceea ce astăzi pare atribuit veșnic și dintotdeauna. Primele filme pe care le-a văzut Buñuel erau mute. Cinematograful intra încă în categoria distracțiilor uimitoare și abia începuse să se vorbească despre el ca despre o artă. Cînd, după numeroase experiențe artistice, Buñuel debuta, filmul se înscrisese deja în rîndul artelor vizuale, dar totodată fusese marcat de insurecția sonorului. Recucerirea cuvintului permisesse o invazie a grandomaniei teatrale și amenința să arunce arta abia conturată în sentimentalism și retorică. Nimic nu putea jigni mai puternic un suprealist.

● Așa se explică de ce primele două filme ale lui Buñuel (*Un ciine andaluz* și *Virște de aur*) n-au fost decît manifeste împotriva retoricii care era gata să polueze imaginea, să schimbe însăși substanța cinematografului. Suprealismul lui Buñuel, departe de a fi o supra-realitate filmată cu un obiectiv special, este de fapt însăși realitatea demontată și recompusă pînă se ajunge la variațiuni aberante. Ca și în cazul unui coșmar, care te ține treaz prin aderența lui la real, dar te și sperie prin similitudini de crîmpele ce nu se mai potrivesc, dintr-o aceeași materie primă rezultă cu totul altceva — un joc secund ce te pune pe gînduri.

Romulus Rusan

Femela dispărută (*The Lady vanishes*) e un film pentru care Româniafilm merită cele mai calde felicitări. Un film perfect din toate punctele de vedere. Mai întii este un „remake“ după Hitchcock, în care avem prilejul să vedem și splendidele peisaje din regiunea lacurilor (în cinematiscop). Această calmă frumusețe contrastează cu nebunia scenelor interioare. Căci totul se petrece într-un tren nazist, ultimul care mai intră în Elveția, în ajunul războiului. Monotonia decorului din vagoane contrastează cu nebunia agitației, unde ceva foarte misterios s-a întâmplat. O doamnă englezoaică, Miss Froy, dispăre văzînd cu ochii. Toată lumea care o văzuse, care vorbise cu ea, neagă existența ei. Toată povestea este căutarea ei de către un reporter englez și o jună americană frumoasă foc și nebulă de legat. Peripeții peste peripeții, de-a lungul sinistrei păreri a celor doi, părerea că poate chiar avusese ea o halucinație...

Interesanti în filmul regizorului Anthony Page, care îl reproduce aproape întocmai pe cel al lui Hitchcock, sînt cei trei protagoniști: englezoaică dispărută, reporterul și frumoasa nebulă. În filmul lui Hitchcock aceste trei personaje aveau mutre foarte oarecari. Englezoaică dispărută era o clasică băbușcă, inevitabilă

Miss Marples, pe cînd personajul din remake e interpretat de admirabila Angela Lansbury, o actriță de o originalitate plină de mister și de pitoresc. Iar reporterul, care în filmul lui Hitchcock era un tinerețel convențional frumuseț, aici este o pocitanie caraghioasă, care spune tot timpul remarci comice dar înțelepte și se dovedește a fi un om inteligent și inventiv. Iar „nebulă“ este și ea originală. E toantă cum nu se poate mai toantă, își dă onest seama că e cam trăznită și, adesea, e gata să creadă ea însăși că totul fusese halucinații. Ipoteză bazată pe cumintea idee că se știa cam într-o ureche. Valoarea protagoniștilor face din acest „remake“ un film bun, palpitant, uman, ritmat. Desigur, povestea de spionaj, ingenioasă și nouă, a fost pentru întia oară descifrată (din romanul *Roata se-îvîrtește* de Ethel Lina White) de Hitchcock. Dar „remake“-ul, după părerea unor critici, e superior modelului. Un remake original, cu un dinamism îndrăcit și cu multe episoade comice sînistre.

Am insistat asupra acestei mari noutăți (un remake după Hitchcock mai bun decît modelul!). Asta într-o perioadă ca a noastră unde filmele originale au devenit așa de rare. Să nu disperăm. Filme vechi și admirabile mai există destule, dintre ele s-ar putea alege pentru spectatorii români barem o capodoperă pe

săptămîna Asta, combinat cu admirabilele prezentări de la Cinemateca...

ASTEPTAM cu nerăbdare filmul scris de Eugen Barbu și Nicolae Paul Mihail: *Misterele Bucureștilor*, regia Doru Năstase. Nu-l, cum cred unii, doar o continuare a *Drumului Oaselor* și a *Trandafirului galben*. Este cu totul altceva. Și ceva foarte nou. Cum o indică și titlul, este adoptarea unui gen literar și cinematografic foarte pasionant: genul Ponson du Terrail, cum au fost atitea excelente „Mistere“ ale Parisului sau New-York-ului. O poveste unde oarecare evenimente politice și revoluționare se petrec în lumea romantică și misterioasă a marilor capitale. O lume unde cerșetoria era o forță, un fel de stat în stat. Această pleavă, în filmul *Misterele Bucureștilor*, e condusă de apriga „femeie cu cangea“, vulcanic interpretată de Marga Barbu. Obștea cerșetorilor este element foarte fotogenic, deopotrivă apreciat de cinești gravi ca Fritz Lang (în *M. Mörder*) și Pabst (*Opera de trei parale*). Interesant în filmul românesc lansat în premieră pe ecranele bucureștene chiar în această săptămîna este că, la o încăierare de stradă, cerșetorii luptă serios, nu ca niște coate-goale, ci ca niște oameni adevărați.

D. I. Suchianu

Pe ecrane

● PRINTRE semnele toamnei se regăsesc, în fiecare an, cele ale înviorării stagiunii cinematografice: premierele românești se succed în ritmuri mai alerte, iar repertoriul — în genere — pare a-și declara voința de a se scutura de veșmintele prea voioase estivale. Nu sînt noutăți prea multe, totuși se simte dorința citorva săli de a-și recuceri cinefilii prin programe de tinută. Astfel, de pildă, în această săptămîna, se prezintă la „Central“, un medalion Emanoil Petruț, iar la „Union“ rulează *Kaghemusha*, *Ifigenia*, *Cîteva zile din viața lui Oblomov*, *Moscova nu crede în lacrimi*, *Văduva lui Monticci*, precum și peliculele autohtone *Inghișitorul de săbii* și *Ștefan Luchian* — toate filme care merită a fi revăzute.

În această săptămîna, în premieră, *Misterele Bucureștilor*, film scris de Eugen Barbu și Nicolae Paul Mihail, realizat de Doru Năstase (în imagine, doi dintre protagoniștii peliculei: Marga Barbu și Teofil Vilcu)

Radio Televiziune

Începe școala

■ Ceva foarte special, inefabil ar putea spune unii dintre noi, plutește în aerul de o luminozitate totdeauna calmă a mijlocului de septembrie. În case, pregătirile au luat sfîrșit. Gulerele au fost brodate, bluzele, cămășile și fundițele au fost apretate, florile așteaptă în locuri răcoroase să fie împachetate pentru a fi dăruite profesoarei, „tovarășei“, colegilor. Într-o orinduală impresionantă (dar cît de durabilă?) ghiozdanele, servietele, mapele stau rezemate de masă. Familia are un unic subiect de discuție și el este plăcut, emoționant, doidora de speranță: încep școlile, și grădinițele, și universitățile. Cum va fi în ziua de 15 septembrie și în zilele de după această dată? Va fi bine, cum ne asigură nu numai experiența noastră de oameni maturi, ci și lipsa de experiență a lui Alexandru, elev în clasa I, gata să dea interviuri complete reporterilor ra-

dioului ce au alcătuit la începutul săptămîinii ediția festivă a emisiunii *Școala și viața* (prezentată de Dan Ion Nasta și de redactorul Ana Maria Sireteanu). Emisiune interesantă alcătuită din interviuri cu profesori și elevi de toate vîrstele (cei mari se gîndesc de pe acum la Olimpiade și la sesiunile de comunicări, cei mai mici la examene și note, iar prichindeii la surprizele unei vieți încă necunoscute), dar și din necesare precizări statistice, relevînd impresionantul salt înregistrat de școala românească în ultimele decenii. În anul școlar 1983/1984, 25,7% din populația țării va fi cuprinsă în cursurile de toate gradele. Peste un sfert din locuitorii României învață, peste un sfert, mai exact 5.806.200 de copii și tineri. În 1938/1939, numărul lor era de numai 1.761.290. Astăzi funcționează 13.400 de grădinițe. În 1965/1966 erau 7.627, iar în 1938/1939, 1.577. Tot în 1938/

1939 clasele V-VIII erau frecventate de 11.110 elevi. În 1983/1984 de 1.544.000. În actualul an școlar învață în licee 1.135.000 de elevi la cursurile de zi și 235.000 la cursurile serale, în 14.800 săli de clasă, 4.000 de laboratoare și peste 5.000 de ateliere. Ce semnificativă este parcurgerea acestor date reunite de redactorii radiofonici într-o „biografie cifrică a anului școlar 1983/1984“!

Și ce convingătoare a fost evocarea, la televiziune, în cadrul *Moștenirii pentru viitor* (redactor Mihaela Macovei) a figurii unui mare dascăl, organizator și întemeietor de școală românească: Gheorghe Lazăr. Se împlinesc în această toamnă 160 de ani de la moartea sa și 165 de ani de la deschiderea uneia dintre cele mai celebre și importante instituții de cultură precum Colegiul de la Sf. Sava din București. Personalitatea acestui „Leonardo da Vinci în tabăra lui Tudor Vladimirescu“ (după inspirația formulă a poetului Ion Horea, autor al unui eseu t.v. transmis în cadrul emisiunii) care la nici 40 de ani a dat strălucire și prestigiu învățămîntului național, a fost evocată de profesorii D. Păcuraru, D. Almaș, Emilia St. Milicescu, iar texte programatice scrise de Gh. Lazăr au fost citite de actorul Gh. Cozorici. O emisiune de istorie literară și culturală realizată cu har și multă căldură.

Ioana Mălin

Secvența

■ Salutăm așa cum se cuvine cartea Danei Duma *Autoportretele* filmului, recent publicată de Editura Meridiane; și nu numai pentru că rare sînt încă titlurile din biblioteca autohtonă de cinema, ci mai ales pentru inspirata alegere a subiectului, filmele dedicate artei a șaptea conținînd în egală măsură și elemente de atracție pentru publicul larg, și pentru o dorită meditație de substanță asupra destinelor operelor ecranului, ca și asupra evoluției conștiinței creatorilor săi. Volumul se structurează interesant, fiecare dintre capitolele gîndite de autoare marcînd reperele esențiale ale unei teme posibil de extins pînă la nivelul unui studiu autonom. Întregul excurs devine rînd pe rînd istoric și eseu (citatele fiind înglobate citeodată cu eleganță în textul propriu-zis, dar de cele mai multe ori fiind trimise către „Filmografia selectivă comentată“). Dana Duma își anunță pasiunile clar și de asemenea, își declară — în final — intenția de a continua pasionantul examen, căci „cinematograful văzut de cinematograf“ este practic ineputabil și nu doar pentru că apar neîncetat noi pelicule ale genului, ci și deoarece cercetarea se poate neîncetat aprofunda și îmbogăți cu exemple (precum *Sărutul Mary-ei Pickford* din 1927, *Film* din 1965 ori *Sweet Charity* din 1968).

I. e.

Telecinema

O glumă cu moș Verne

■ Iată și acest *Castelul din Carpați*, care dacă — în treacă — fie zis — nu prea are legătură cu opera ce l-a inspirat, are cel puțin meritul de a mă fi dus din nou cu gîndul la autorul acelei opere, Jules Verne.

Se spune că moș Verne n-ar fi ieșit în viața lui dincolo de hotarele regiunii unde se stabilește. Unii susțin că e o pură legendă, că așa ceva nu e posibil. Dar dacă, totuși, e adevărat? De ce ar fi imposibil? Mie mi-a suris întotdeauna ideea că, într-adevăr, omul acesta și-a scris cărțile sale despre toate colțurile lumii fără să fi văzut vreunul din ele. Iar a constata că ele, aceste cărți, erau adesea mai exacte decît tratatele geografice ale epocii este o observație prea la îndemîna oricui.

Încît, adevărata întrebare ar fi de ce a refuzat moș Verne să se ridice de la masa lui de brad, să iasă din camera lui, și totuși și-a propus să scrie numai despre ceea ce n-a văzut niciodată?

Ar fi o naivitate să vedem aici doar ambiție și orgoliu, dorință de a face demonstrație de inteligență și forță — desigur, și există în anume doze și acestea.

Eu văd în ideea și gestul moșului expresia unui enorm, hiperdilatat simț al umorului. Un Jules Verne tîrîndu-și după el valizele prin toate colțurile lumii și făcînd însemnări în carnețele e o imagine lipsită de orice haz. Pe cînd un Jules Verne care deliberat scrie dintre cei patru pereți ai săi despre ceea ce își imaginează el că există la capătul pămîntului și oferă editorilor cu cea mai mare seriozitate aceste opuri mi se pare o imagine de un umor reconfortant, trădînd chiar și un gust al farsei inofensive.

Mă gîndesc deci că n-ar fi exclus ca perspectiva să se modifice la un moment dat, și moș Verne să nu mai fie socotit atît părintele anticipației, cît un mare umorist...

Aurel Bădescu

Dreptul pietonului la trotuar

DESI am apucat vremea trăsurilor cu cai în București (care a apus, cred, abia în timpul ultimului război mondial, când, majoritatea cailor au fost rechiziționați și nu s-au mai întors de pe front), nu am avut ocazia să folosesc acest mijloc de locomotivă în acest oraș; am mers însă cu trăsura în altele. E o plăcere pe care o regret profund, înainte de a o cunoaște exact și pe care mi-e greu să-mi inchipui că mi-aș mai putea-o satisface cindva, altinderei. Ar fi o idee prea frumoasă ca să se reintroducă trăsurile în București, adică într-un oraș care era vestit în jurul anului 1900 prin frumusețea echipajelor sale, măcar făcându-se curse în zilele de duminică și de sărbătoare, atunci când circulația e mult mai puțin intensă. Costul unei asemenea plimbări ar fi însă, probabil, exorbitant, dacă stai să te gîndești că rentabilitatea unei perchei de cai de tracțiune se ridică în clipa de față, în capitala noastră, la 1000 de lei pe zi și prețul cailor a crescut enorm.

Sînt totuși convins că o plimbare cu trăsura printr-un mare oraș reprezintă adevărata plimbare ce se poate face, adică aceea în care poți vedea totul: varietatea fațadelor, mișcarea oamenilor, atmosfera străzii, mai bine decît cu automobilul care, vorba lui Marin Preda, e bun doar să te ducă dintr-un loc într-altul, adică să te facă să străbați în grabă distanța între două puncte, fără interes între ele. Pe vremea lui Ludovic al XIV-lea s-au pus în circulație la Paris și, probabil, și în alte orașe ale Franței așa-zisele trăsuri cu oglinzi, o consecință desigur a sporirii considerabile a luxului, ca o urmare fericită a politicii economice a lui Colbert, care a făcut dintr-o țară pe atunci slab dezvoltată, cum am zice noi astăzi, o producătoare de astfel de articole de lux. Voltaire consemnează evenimentul apariției trăsurilor cu oglinzi și al îmbunătățirii consecutive a drumurilor ca pe un fapt întrutotul memorabil al domniei Regelui Soare, exact așa cum generalizarea automobilelor în toate țările industrializate a fost marele eveniment al anilor postbelici.

Nu știu cum vor fi fost exact aceste trăsuri cu oglinzi dar nu mi-e greu să mi le inchipui; ar trebui, pentru ca să judec la drept vorbind impresia de nouitate în epocă, să știu cum erau cele de dinainte. Erau, oricum, niște cupeuri în care fericii posesori se vedeau transportați mai ușor, mai comod și într-o izolare mai accentuată față de ceea ce era în jur. Puteai desigur să privești, dar mai puțin să fii privit, ceea ce rămîne totuși caracteristic unui anume stil al vanității, pentru că luxul echipajului era pe deplin datorat de măsură pentru ceea ce se va fi aflat înăuntru. Cupeurile acestea cu oglinzi trebuie să fi izolat pe cei care le foloseau cam în aceeași măsură în care o fac limuzinele moderne, acele mașini, despre care un sociolog foarte în vogă în clipa de față, Edward T. Hall, susține că favorizează orice ego al celui care se află înăuntru și împiedică interferența sferelor personale, permițînd fiecărui ocupant să-și păstreze propriul său quant-à-soi. Mai ales îl izolează de ceea ce e în afara mașinii (mirosuri, zgomote, prezențe umane, case, peisaje, eventual chiar focuri de revolver) prin imposibilitatea de a le percepe în viteză. Sînd în interiorul unei astfel de mașini și urmărind în cordat aproape numai panourile de circulație, nu vezi mai nimic din ceea ce e afară, sau vezi realitatea pe care o străbați ca pe un drum, deci ca pe un sistem de repere care delimitează sau jalonează drumul. Între cei care se deplasează (umbli sau se duc), dar în nici un caz nu se plimbă în astfel de automobile, se creează relații de dispută, de întrecere și chiar de agresivitate, pe care caii-putere ai motoarelor le multiplică monstruos, ba, chiar, în unele cazuri, criminal.

Există, totuși, și o civilizație a părții carosabile a unei străzi, deosebită însă de aceea a trotuarului sau a pietonului; opriri și porniri reglementate, reguli de comportare, convenții acceptate, drepturi la prioritate și cedări în favoarea altora, ba chiar și un oarecare spirit cavaleresc, adică de specia celui care se naște întotdeauna la unii indivizi atunci cînd se simt în superioritate și în posesiunea forței.

Eu, însă, țin să mă refer tocmai la ceea ce se vede, într-o atmosferă cât mai liberă, la poziția avantajoasă în care te pune mijlocul de locomotivă pe

care-l folosești: trăsura de tip bucu-reștean (sau est-european, căci era dominant pe o arie care cuprindea și Viena și Sankt-Petersburgul) oferea posibilitatea unui asemenea spectacol. În fond, toată arhitectura orașelor mai vechi a fost gîndită din punctul de vedere al omului care se plimbă lent, care are răgazul întorcerii și opririlor, al privirilor înapoi.

Vechea „birjă” bucureșteană izbutea să îplinească această funcție (mă gîndesc acum la ciudătenia acestei etimologii: *birja* a fost adusă din Rusia, vine de la trăsurile de Birjă, adică acelea care erau parcate în fața Bursei din Sankt-Petersburg, iar această *bur-să* perpetuează în multe limbi ale pămîntului cartierul Birsa, cel al afacerilor și comerțului din vechea Cartagină).

Mersul lent, la pas sau cu trăsura, pe trotuar sau pe partea carosabilă, la o distanță convenabilă pentru ochiul care privește, pentru urechea care aude sau pentru nasul celui care adumeacă miremele florilor a devenit o plăcere rară în Capitala noastră, rezervată anumitor cartiere, și acolo doar anumitor străzi. Consecința e ignorarea locurilor din jur, izolarea în aglomerația nedorită, lipsa de reacție la apelul prea agresiv, insistent sau nediferențiat al lucrurilor din jur. După cite se pare e vorba de o plăcere la fel de rară și în orașele mari străine. (O excepție care e mereu dată ca atare ar constitui-o Avenue des Champs-Élysées, la Paris, o ciudată combinație de șosea, teren de plimbare și parc public, care-ți dă senzația cu adevărat de zonă de promenadă, fără a se exclude circulația intensă a autovehiculelor). În marile orașe prin care am trecut, dar îndeosebi la Moscova și la Leningrad, nu am avut propriu-zis timp de plimbare, deși am trecut pe Nevski Prospect și pe Strada Gorki de mai multe ori; contactul cu mediul a fost mult prea grăbit și prea superficial.

IN SITUAȚIA actuală, pentru orașele care mai păstrează structura arhitecturală anterioară secolului XX (și totuși acestea constituie imensa majoritate), trotuarul rămîne mediul cel mai dătător de măsură pentru viața, stilul și gradul de civilizație al locuitorilor. Și n-aș aminti de el și de prea comunele plăceri sau motive de interes pe care le oferă, dacă acest trotuar sau drept la trotuar nu ar fi încălcat în ultima vreme de mulțimea autovehiculelor care, dacă nu trec peste el, se înșiră pe locul rezervat în principiu pietonilor. E un fel de agresiune lentă ca și poluarea sau marea neagră, dar nu mai puțin nocivă. Dacă mai vrei să te plimbi pe stradă trebuie să te strecorei printre mașini, să eviți prezența lor nepoftită, să te înghesuiești tu cu oarecare abilitate pe puținele por-

țiuni ce ți s-au lăsat libere. (Astfel, o dată, mi s-a întîmplat să văd o cucoană trecută de mult de o anumită vîrstă și tare, fiind nevoită să se ferească de botul unei mașini care era s-o lovească la bordura trotuarului, a executat o senzațională *suerta de capa*, pentru care ar fi învidiat-o un Manolete sau un Cordobes).

Mai există acel minim drept al pietonului la trotuar? Sau acesta din urmă va deveni cu timpul ceea ce sînt „refugiile” în cazul străzii bucureștene, dealtîminteri extrem de puține? Contactul cu orașul este o problemă nu numai de civilizație (care poate fi reglementată sau îmbunătățită) dar și de cultură, în sensul că strada este un mediu formativ, de educație, al ochiului, al inteligenței artistice, asemănător muzeului, dar, spre deosebire de aceasta din urmă, pe care nu-l poți ignora. A te oprî în fața unei statui, a face un popas într-un parc, a te uita într-o vitrină sînt banalități prea cotidiene, mi se va spune, dar care au o importantă funcție educativă, cu neputință de ignorat și pe care e obligatoriu să o păstrăm și să o protejăm.

Dacă trotuarul începe să fie disputat, și mai ales, să fie încălcat, dacă și el ajunge să fie terenul de afirmare al acelei *libido dominandi* care se naște din augmentarea puterii omului prin mașină sau mijloace mecanice, unde vom ajunge? Probabil în situația deloc de dorită, dar cea mai simplă: de a nu mai ieși din casă de teama oricărei posibile agresiuni a celor care își pot însuși în modul cel mai banal vreo forță.

Citeam de curînd, în cartea unui perspicace analist al viitorului, despre soluția unui megalopolis (termenul nu e o invenție modernă, etimologic este hibridă, ci există din Antichitatea greacă) în care orașul „ideal”, de zeci de milioane de locuitori va fi un furnicar

în formă de piramidă, înaltă de sute sau chiar mii de metri, în cadrul unei formule care va soluționa toate nezarurile, „mersul” pe stradă dispărînd sau fiind înlocuit cu ceva pe care imaginația mea pauperă nu e în stare să și-l inchipuie. Tehnicește, proiectul acesta nu e imposibil, numai că problemele vieții în noul Turn Babel vor fi de cu totul alt ordin. De pildă, a trage apa la closet, după cea mai firească întrebuintare, ar produce în partea de jos a „blocului”, în cazul în care apa și celelalte produse s-ar prăvăli de la cîteva mii de metri, o catastrofă ușor de imaginat pentru oricine posedă noțiuni elementare de fizică, motiv pentru care teava de scurgere, spun cei care scrutează atît de perspicace viitorul, va fi prevăzută cu cîte un cot din zece în zece metri, pentru a transforma totul într-o cascadă mai temperată.

În viziunile *Apocalipsei* se propun tot felul de situații terifițe: mîline, inundații, incendii, cutremure. Dar imaginea unei părți din civilizație care s-ar distruge pentru că două sau trei țevi înfundate au transformat evacuarea într-o explozie care ar putea șubrezi o clădire de asemenea proporții e o imagine, cel puțin pentru mine, hilară.

Dacă trotuarul devine un loc al incertitudinii, ce ne mai rămîne de făcut nouă, bieților pietoni? Dintre atîtea pericole și delicii ale „proximiei” (cum ar spune sociologii), care-l pase pe omul modern, dacă e să aleagă, parcă acelea care-l pîndesc pe trotuar sînt totuși, chiar dacă intruciva de ris, și cele mai firești și cele mai de așteptat.

Alexandru George

(Din volumul în curs de apariție *Petrecrie cu gîndul și inducții sentimentale*)

Tudor Arghezi: „Cartea cu jucării”

tura di Arghezi”, — o nouă și binevenită invitație, de sondaj fin și concludent în revelatoarea operă a marelui scriitor român.

Actuala apariție atestă încă o dată măiestria lingvistică a traducătoarei, excelenta minuire a termenilor, cu precădere a celor din limbajul copiilor (persoajele principale fiind doi copii — ai autorului — în vîrstă de trei și de patru ani), diversitatea sinonimiei, exactitatea echivalențelor și a sintagmelor folosite, toate la un loc imbinat cu eleganță și cu naturalitate într-un stil clar și fluid. O traducere pe măsura cărții care, prin conținutul ei, este o adevărată bijuterie de prospețime, de puritate și de sensibilitate, dovadă fiind o deosebită finețe a observației, o lucidă și penetrantă putere de înțelegere a mentalității și a diverselor reacții întîlnite la cei mici.

Căci întîmplările sînt trăite de doi copii care locuiesc într-o gospodărie de la periferia Bucureștilor, sub ocolirea atenției și devotată a părinților și-n tovărășia animalelor domestice.

E vorba de o familie muncitoare și unită, în centrul preocupărilor căreia stau copiii, cu actele și cu reacțiile lor, prilej de inegalabilă destindere și de bucurii cotidiene.

Dincolo de întîmplările hazlii ale copiilor există însă o înțelepciune adîncă, sănătoasă, cu profunde semnificații etice și sociale. Cartea este și o critică și o demascare a conformismului și a ipocriei sociale, pe care Arghezi le-a condamnat în atîtea alte rînduri.

Și este și o subtilă expunere a pedagogiei autorului ghidată — așa cum arată

Rosa Del Conte în cuvîntul introductiv — de o dragoste solidă și constructivă, bazată pe respect reciproc și pe colaborarea solidară și spontană a întregului nucleu familial, punînd, mai presus de orice altă valoare creatoare, disciplina și efortul.

Un portret deosebit, elocvent conturat în carte, este cel al tatălui, preocupat să cultive la copii sentimente și comportări nobile și să intervină în diverse situații, fără intruzivitate moralizatoare și fără abstractizări pedante, amuzîndu-se aparent, dar în fond cu autoritate și cu înțelepciune.

Este subliniată deasemeni importanța, plină de actualitate, a unui dialog dintre părinți și copii, dialog început la o vîrstă fragedă și menit să rămînă deschis de-a lungul anilor, cu precădere în zilele noastre, afirmă în continuare Rosa Del Conte, cînd a devenit atît de acut și de discutat așa numitul „conflict dintre generații”. Conflict ai cărui germeni, arată ea, se anunță și în carte, în niste reacții infantile care nu scapă denunțului, amuzat dar atent, al scriitorului.

Într-un cuvînt, o carte distractivă pentru cei mici, emoționantă și instructivă pentru cei mari; menită să-i facă pe aceștia din urmă să reflecteze atent și serios asupra problemelor vieții, ale educației și ale omului; și să le aducă, mai ales, aminte, cu o incitare plină de nostalgia, că au cunoscut și ei, cîndva, sublimile și inefabilele candori ale copilăriei... Care nu trebuie uitate, niciodată.

Anca Balaci

*) Tudor Arghezi — *Il borgo di cristallo*, 1983, Emme Editioni, — Milano.

la Región"

rii, a camerelor nelocuite și a coridoarelor în penumbră.

Nu memoria, ura ; ea era cea care credea, cea care zece sau douăzeci de ani mai târziu i-a prezentat rațiunii un întreg bilanț de după-amieze tirite prin coridoare, de speranțe neimplinite și răătăcirii inutile ; mai mult, nici măcar n-a trebuit să verifice bilanțul acelor prime și ultime energii, care n-au ezitat să sacrifice rațiunea pentru a păstra integritatea unei persoane confuze, dezorientate și părăsite. Pentru a păstra amintirea minii și a cuvintelor : bătrâna Adela care îi croia primii pantaloni lungi sau învîrtea în supă pusă la foc lent, atât de lent de parcă ar fi trebuit să se păstreze aprins în timpul celor doi ani lungi care vor fi necesari trupelor pentru a intra în oraș și intervalul în care a trebuit să rămână nemișcată în fața mesei sau a sobei cu cărbuni pentru ca memoria copilului s-o imprime pentru totdeauna, nu pe o peliculă făcută din ură, ci din nesățioasă și înșelată dorință de speranță. Și cuvintele, care în timp ce gătea cu spatele la el, urcau cu grațuita și imposibil de reprimat fluiditate a fumului, toată învălmășala aceea de regi creștini și mauri sîngeroși și stîndarde care continuau să fluture în vînt, în rîpăle cele mai ascunse ale munților, toate acele lupte de cavalerie care trebuiau să se sfîrșească printr-o intervenție miraculoasă, anticipare a acelei cavalcade răzbuătoare a bătrînilor seniori, zădărnicită de paznicul pădunii, spre care se îndreptau totuși lacrimile și lamentațiile bătrînelor doamne, care, de frica înfruntării cu ruinele se le înconjoară, își ascund privirile hipnotizate de magazinele de cărbuni de lângă casele părăsite, ca și cum acea cavalcadă, adoptată de istoria locală, ar tăinui moznita ardere a jărătecului, care puțin scormonit și înțepit răbufnește într-un snop de flăcări, și cu care, în lipsa altor întîmplări, încerca să-l distreze în timpul cinei sau să-l cufunde în somn cînd ecourile îndepărtate ale luptelor din munți îl țineau treaz, cu ochii strălucitori infipți în tavan. Așa stăteau în seara plecării mamei sale și tot așa — se poate spune — au stat următorii doi sau trei ani, așteptînd ca ea să se întorcă. Adela susținea că poate auzi zgomotul unei trăsuri înainte de a o simți cîinii, pentru că o jumătate de viață n-a făcut altceva decît să-și obișnuiască auzul în eventualitatea că se va întîmpla ceva ; nu-i spunea niciodată : „În noaptea asta“, „Mîine“, „Aud ceva care se apropie, băiete“, nici „Dormi liniștit, copile, mîine va fi o zi

frumoasă“ sau „În curînd se va întoarce mama ta“ ; poate doar : „Nebunie, e o nebunie“, „O să-i omoare pe toți“, „Ca pe bunul José, ca pe tatăl tău, ca pe toți“, „o să vezi cum se vor întoarce“, „Ți-am spus cum se vor întoarce“ : muntele o să ni-i arunce într-un dric, ca pe resturile unui naufragiu, încărcat cu rămășițele strămoșilor orbiți de ambiție, condus de un vizitiu beat, sau de un cadavru, sau tras de o pereche de catîri inebuniți de spaimă. Un lucru știau cei rămași să asculte — dincolo de șoaptele nopții, de ecoul luptei și de hămăitul cîinilor — „de parcă și ei înțelegeau zădărnicia actului lor“ — sau de geamătul amenințător al muntelui — dacă nu cumva era semnul de neconfundat restituit de eter pentru a reda liniștea conștiinței. Carele ce se apropiu, cu roțile infundate pînă la osii, încărcate cu var în loc de paie ; pe străzile pustii vaietele și strigătele înăbușite ale bătrînelor părăsite, care în paturile prăfuite încercau să reinvie durerile nașterii ; imaginea șovăitoare, fosforescentă și cenușie a soțului, înfășurat în aura dimineții, cu un rictus îngrozitor și un suris macabru deschizînd cu o lovitură ușa și, cu un gest înspăimîntător, sfîșindu-și cămașa ca să-și arate groaznicele răni și gaura neagră din mijlocul plămînilui, care venea în fiecare a 1 s-o viziteze în ziua sa de naștere, ca să dispară cîteva clipe înainte ca vîntul să aducă prin ușa deschisă mărturia sfîrșitului său : un ghem de ziare vechi desfăcut de vînt pe pragul casei lăsînd la vedere anunțul mototolit publicat într-un ziar de provincie [...].

Pentru că își cultivaseră un fel de simț al anticipării care îi făcea să audă zgomotul unei trăsături înainte ca aceasta să ajungă la marginea provinciei, de fapt, unicul lucru în care se puteau încrede, și atunci cînd nu luau în seamă furioasele strigăte nocturne ale vreunui nechemat care putea confunda poarta casei părăsite cu aceea a unei moașe care murise, și atunci cînd așteptau împușcătura, pedeapsa, verdictul dat de Numa la întrebările neliniștii lor.

Nu era vorba de autoamăgire : pentru că fugarul, soțul, iubitul sau tatăl sosiseră întotdeauna după aceea — la fel ca un text întîrziat de telegramă, transmis deja prin telefon — cu fața prăfuită și pecetluită, nu de durere, nici de tristețe, nici de dezamăgire, ci de ură față de acea clipă de inconștientă care l-a făcut să disprețuiască verdictul pe care i-l rezervase muntele.

In românește de
Lucia Uricaru

Veneția '83

■ Cea de a patruzecoa edicie a Festivalului Internațional de la Veneția — desfășurată între 31 august și 11 septembrie — a reunit peliculele unor autori celebri, dar și operele unor cineaști din lumea a treia (pînă acum aproape necunoscuți publicului italian). Pe afișele festivalului s-au aflat filme ale maestrilor contemporani, Ingmar Bergman (Fanny și Alexander), Federico Fellini (Și nava merge) ori Woody Allen (Zelig) fiind prezenți în afara concursului, iar Alain Resnais (Viața e un roman) sau Costa Gavras (Hanna K) în concurs ; de asemenea, au fost omagiați pionierii artei a șaptea (de pildă, ultima zi a reu-niunii cinematografice a fost marcată și de aniversarea centenarului Giovanni Pastrone). Juriul compus din cineaști — în majoritate consacrați în anii '60 — și prezidat de Bernardo Bertolucci — el însuși fiind unul dintre importanții realizatori lansați în același deceniu — a acordat Leul de aur filmului elvețian Prenumele : Carmen semnat de Jean-Luc Godard, creator de marcă al „noului val“ francez ; pelicula a mai obținut și Premiul juriului pentru calitatea tehnice, pentru imaginea cunoscutului operator Raoul Coutard și pentru banda so-

noră semnată de François Musy. Marele premiu special al juriului a fost decernat filmului Biquefarre de Georges Rouquier, iar Rue des cases negres al regizorului martinichez Euzhan Paley a cucerit Leul de argint pentru opera prima și Premiul de interpretare feminină decernat actriței Darling Legitimus. În palmares se află încă multe alte distincții, atrage însă atenția în mod deosebit Premiul de interpretare masculină acordat (formulă inedită pentru întreaga istorie a festivalurilor internaționale) grupului de interpreți din filmul american Titlul pe toată lățimea paginii de ziar de Robert Altman. După cum interesant e și faptul că Federația internațională a presei cinematografice a acordat — pe lângă obișnuitul Premiul FIPRESCI pentru filmul vest-german Puterea sentimentelor de Alexander Kluge — și un mare premiu special lui Ingmar Bergman pentru versiunea integrală a filmului său Fanny și Alexander, — pledînd astfel pentru difuzarea operei așa cum a fost concepută de autor, iar nu în varianta prescurtată din rațiuni comerciale.

V.N.

Un poet din Mexic:

HUGO GUTIÉRREZ VEGA

Apartenență

Să fii dintr-o țară, să-ți aduci aminte de copilăria în cîmpie, iar în suflet să mai duci mireasma finului și ploile. Să fii dintr-un pămînt, să cunoști vîntul și să știi ceasul cînd se trezesc stelele. Să știi, înșirînd, numele unei stînci cunoscută în adolescență și să deosebești fuga minjilor după ploile anului. O piersică să ne reîntorcă pe țarmu-ndepărtat al verii și regăsind cîmpia să recunoaștem pămîntul pe care-l călcăm. Să ne doară lucrurile acestui pămînt așa cum ne dor rănile nevăzute. Să fii dintr-o țară, să te simți al poporului tău, și privind un alt chip să simți că-i o oglindă în opele căreia se reflectă chipul căutat.

Înainte zorilor

Cînd însuși suspinul, șoarece hămesit, va zgîria scara de copac a casei, iar bufnița va rupe bucăți de noapte cu ciocul ei gălbui și-ncovoiat ; cînd singurătatea va fi binevenită, iar aerul cald și ușor, cînd soarele se va așterne pe neștiute, ca un cearceaf peste picioarele oboseite de drum, iar miinile se vor odihni peste rană ; cînd conștiința va fi ca un bandaj, iar omintirea va hoinări singură prin munți, căușînd pătrunjel sălbatic ; atunci voi privi vapoarele în care nu voi călători niciodată, voi rupe scrisorile atât de dragi și bucățile de hirtie vor cădea ca o ploaie de primăvară peste frunzele putrezite. Orele dimineții vor sosi ca niște mumii îmbălsămate și nu-mi vor aduce nimic. Doar miinile ude. Pe creasta de plumb a mării nemișcotă ochii mei vor rătăci mereu și noaptea voi face să ardă toate pădurile. Va fi plăcut să te pierzi printre arbori scheletici, sfîșîind giulgiul de rouă al ierbii, în timp ce ziua își va mulge turmele cu miinile calde ale vîntului, cel care va rupe crengile dafinului ca să nu mai mă poți vedea.

Amintire din Brăila

Pentru Maria Banuș

Străzile din orașul acesta
pomesc direct din fluviu,
se-ntorc și iarăși pleacă
și iar revin la ape.
Pentru a le străbate
m-am așezat pe țarm
și un fragment de viață
a crescut sub tălpile mele.

Nu vreau nimic

Pentru că sint o ființă domesticită
care scrie versuri
și gesticulează prin parcuri,
mărturisesc că nu vreau nimic.

Viața și-a vărsat Comul abundenței
peste pantofii mei.
Am un automobil, două costume,
zece batiste și-mi pot cumpăra
oricînd alte cravate.

Mă neliniștesc zilele cenușii.
Știu să zbor, dar o fac foarte rar.
Mi-am instalat cortul aici. Nu aștept
decît sărbătoarea nocturnă. Voi muri
cînd se va sfîrși întreaga plăcere.

In românește de
Dărie Novăceanu

Arta impotriva rachetelor

● Un festival pentru dreptul la viață — așa a fost denumită manifestarea organizată la Göteborg de către 150 de artiști suedezi care, timp de 3 ore în fața a 7.000 de spectatori, prin intermediul artei, au protestat împotriva staționării de noi rachete americane în Europa occidentală. Cunoscuta actriță Bibi Andersson, inițiatorea festivalului și președinta organizației suedeze „Artiștii împotriva armelor nucleare”, a declarat cu acest prilej: „Orice acțiune întreprinsă pentru pace și împotriva armelor nucleare reprezintă o cucere în favoarea vieții”.

Luis Cernuda

● Spania comemorează împlinirea a două decenii de la dispariția poetului andaluz Luis Cernuda (1902—1963), din celebra „generație de la 1927”, autor al fermecătoarelor plachete de versuri, *Profilul aerului*, 1927, *Unde sălășluiește uitarea*, 1954, *Așteptând zorile*, 1943.

Un premiu pentru Andrea Jonasson

● A 13-a ediție a Premiului „Veretium” — menit să distingă un actor sau o actriță care s-a evidențiat în mod deosebit în ultima stagiune tea-

trală — a fost atribuit actriței de origine australiană Andrea Jonasson (în fotografie), soția lui Giorgio Strehler, pentru rolul din „Minna von Barnhelm” de Lessing. Spectacolul va fi reluat în octombrie, în noua stagiune. Este pentru prima dată când Premiul „Veretium” se acordă unei actrițe care nu este de origine italiană.

Iuri Risuhin

● Cel mai recent succes al tinărului pictor sovietic Iuri Risuhin, artist original a cărui creație a cucerit o faimă binemeritată în numeroase țări, a fost înregistrat la Düsseldorf unde a expus mai multe opere în cadrul Expoziției tinerilor artiști. Iuri Risuhin (în imagini, alături de tabloul său „Pictor un ta-

blou vesel”) a reputat succese notabile în Finlanda, Cehoslovacia, Polonia, România, R.F.G. Tablourile sale *August* și *Consacrare* au fost distinse cu premiul I la Expoziția unională a tinerilor artiști din 1982. Înalte distincții a obținut și tripticul său cu profundă rezonanță politică, *Noapte peste Chile*.

Mario Vargas Llosa : „Sint un scriitor realist”

● Născut la Arequipa, în Peru, Mario Vargas Llosa este, la cei 47 de ani ai săi, unul din fruntașii literaturii latino-americane. Intreaga sa operă a fost tradusă în limba franceză, în 1979 a obținut premiul pentru cea mai bună carte străină cu *Mătușa Iulia și scribul*, cucerind definitiv publicul francez cu cea mai recentă carte *Războiul sfârșitului lumii*. Într-un amplu interviu acordat săptămânalului „Le Nouvel Observateur”, Llosa preciza factura literaturii pe care o practică,

pornind de la faptul că după mai mulți ani petrecuți în străinătate, în anul 1976 a simțit nevoia să se reîntoarcă în patrie. „Aveam nevoie să intru în contact cu realitatea țării mele — a subliniat scriitorul — realitatea se schimbă mereu și odată cu ea, limba. Or, eu sint un scriitor realist, să zicem că încerc să practic un fel de realism obiectiv. Dacă aș fi continuat să trăiesc în altă parte, aș fi putut ajunge în situația de a descrie trecutul țării mele crezând că vorbesc despre prezentul ei”.

Ira Gershwin

● A încetat din viață, la 86 de ani, Ira Gershwin. Puțini știu că sora cunoscutului compozitor George Gershwin era nu numai autoarea textelor pentru care acesta crea apoi muzica, dar a contribuit și la libretul celebrei opere *Porgy and Bess*, scrisă de Gershwin în 1935. Ira și George Gershwin au primit, în 1932, premiul Pulitzer pentru comedia muzicală *Of Three I Sing*. După moartea fratelui său, Ira a fost contactată de alți compozitori pentru care a scris mai multe texte. Intre acestea amintim textul melodiilor interpretate de Judy Garland în *S-a născut o stea* și de Rita Hayworth în *Cover Girl*.

„Recompensă — 1 000 de franci”

● „Cel care crede că cunoaște toate capodoperele care au ieșit de sub pana lui Victor Hugo se înșală” — scria revista franceză „Avant-scène”. Piesa *Recompensă — 1 000 de franci* se numără printre scrierile mai puțin cunoscute ale autorului *Mizerabililor* și ea a fost prezentată pentru prima oară în 1961, la 95 de ani după ce a fost scrisă. Televiziunea sovietică pregătește acum un nou spectacol cu această piesă, a cărei acțiune dinamică se remarcă printr-un lirism emoționant. Rolul titular va fi interpretat de binecunoscutul actor Valentin Gaft.

Gabriel García Márquez

O doză de bun simț

MODUL vag, în bătaie de joc sau în expectativă în care a reacționat presa din Statele Unite față de reuniunea celor aproape 500 de intelectuali din venerabila Universitate a Sorbonei, din Paris, este mai degrabă un simptom al faptului că importanța sa a fost mult mai mare decât ar putea părea la prima vedere. Argumentele împotriva, în general, sint dintre cele mai frivole. Cele care se repetă cu cel mai mult zel sint că invitații au călătorit gratis la clasa întâi, și unii, mai cu seamă americani, au făcut-o în Concorde, ceea ce înseamnă că au volajat mai puțin comod, dar că au ajuns primii; că toți au fost găzduiți la hotelul Plaza Athenée, care este locul predilect al marilor burghezi cind vin să viziteze Parisul, și că s-au săturat cu bucate excelente în restaurantele cele mai rafinate. Nu e nimic fals în aceste informații, dar și nimic straniu. Lumii, atât celei de pe o parte cât și din cealaltă a oceanului, i-a făcut plăcere să fie amabilă cu intelectualii, atita timp cât aceștia nu ridică mîna împotriva guvernelor lor suverane, și niciodată nu am văzut nimic condamabil în faptul ca acești scriitori, artiști și oameni de știință să se bucure de viața bună pe care burghezii au acaparat-o numai pentru ei. Dacă guvernul francez i-a invitat, e foarte bine că a făcut-o cu toate onorurile și ar fi fost foarte rău s-o fi făcut altcum.

Un alt reproș pe care-l face presa din Statele Unite este mai puțin frivol. Spune că Franța încearcă să recupereze lideratul cultural pe care l-a pierdut de mult timp și că pentru a reuși asta este dispusă să cheltuiască pînă și banii pe care nu-i are și asta într-un moment în care țara — ca aproape toate din lume, chiar și cele mai dezvoltate — traversează deșertul crizei și se confruntă cu fantoma șomajului.

Presă din Statele Unite, chiar și cea care obișnuiește să fie mai senină, a exploatat ocazia pentru a spune că Franța nu se mai află în marile sale zile de glorie ale Îmnelui Național, că de mai bine de 25 de ani romancierii săi nu au mai scris vreun mare roman, că poeții ei nu mai cîntă cu aceeași voce de altădată, și nici muzicienii ei nu o duc mai bine, și că pictorii nu fac chiar nimic. Sint exagerări ale unor realități pe care fără îndoială francezii le cunosc mai bine ca oricine, dar ele servesc mai degrabă pentru a celebra decît pentru a reproșa buzele intenții ale unui ministru al Culturii care încearcă să recupereze paradisul pierdut. E dreptul său, și dacă prietenii Franței putem face ceva ca să-l ajutăm, nu este deloc imputabil, ci dimpotrivă.

EU AM și avut întotdeauna mari rezerve, în general, față de congresele scriitorilor și artiștilor. Mai ales în ultimul timp în care au devenit la modă atât de mult, încît orice intelectual mai mult sau mai puțin solicitat ar putea să-și petreacă întreg anul călătorind prin toată lumea și în acest fel să-și consume tot timpul fără să facă nimic fructuos. După calcule la prima vedere și după cite se poate desprinde din scrisorile și telegramele de invitație care mi-au trecut prin mîini în ultimele zile, în primele luni ale acestui an au avut loc 63 de congrese, întîlniri, reuniuni sau seminarii masive de scriitori. Cheltuielile însumate ar fi ajuns, fără îndoială, pentru ca să rezolve situația multor scriitori mai săraci care cu adevărat ar dori să aibă condiții mai bune pentru a scrie. Dar nu asta contează atît de mult, cit faptul demonstrabil, prin ex-

ATLAS

Fragmente

■ Am fost de atîtea ori fericit în somn, încît dacă între moarte și somn există o cit de mică asemănare (și nu se poate să nu existe vreuna) nu vād de ce m-aș teme.

■ Să privești totul — prezentul și chiar viitorul — ca pe un trecut, în care nimic nu se poate schimba și care are farmecul plin de nostalgie al lucrurilor imuabile; să privești totul — prezentul și chiar trecutul — ca pe un viitor, cu sentimentul imprevizibilului și nesiguranței ce însoțesc întotdeauna faptele care nu numai că nu s-au întimplat, dar nici nu se știe dacă se vor întimpla vreodată; să privești totul — trecutul, ca și viitorul — ca pe un prezent, cu sentimentul futilității absolute, cu lăcomia îngustării clipei absolut ireversibile, neînstare să se transforme în nimic: iată trei feluri de a exista în lume, mai mult chiar, iată trei lumi existînd paralele și opunîndu-se una alteia, deși elementele care le formează sint aceeași și întimplările prin care trec neschimbate.

■ Ceilalți nu sint decît tot atîtea proiecții în afară ale propriului eu, tot atîtea încercări de a crea alte variante posibile ale propriei personalități. Nu vezi și tu în telegamele decît ceea ce ai fi în stare să fii tu însuși. Te înconjoară atîția oameni cîți ai fost în stare să crezi. Descopăr astfel, fără măcar să o fi bănuț cu o clipă mai înainte, reversul celebrei afirmări rimbaldiene. Nu numai eu este un altul, ci și ceilalți sint eu, în aceeași măsură și în aceeași singurătate.

■ Sint fericit: citesc, scriu, privesc (dealtfel, cunosc oare alte coordonate ale fericirii?), și, deodată, fără ca nimic să se fi întimplat între timp, totul încetează. Brusca, ca și cum, undeva în centrală, s-ar fi întrerupt firul unui telefon care, prin asta, nu și-a schimbat nici locul în cameră, nici înfățișarea, doar că nu mai are ton, e mort.

Ana Blandiana

„El Libertador”, un colocviu internațional

● Bicentennarul nașterii lui Simon Bolivar a prilejuit organizarea, la UNESCO, a unui colocviu internațional consacrat gîndirii și operei marelui revoluționar venezuelean, la care au participat eminenti specialiști din numeroase țări. Printre numeroasele recomandări adoptate de participanții la Colocviu în vederea răspîndirii în întreaga lume și în special în Africa, a ideilor lui Bolivar, figurează publicarea unui volum reunind dezbaterile și concluziile reuniunii organizate de UNESCO. Antologia cuprinzînd principalele texte ale lui Bolivar, editată în limbile spaniolă, franceză și engleză, va fi tradusă, în 1984, în arabă, rusă și chineză. Începînd din luna noiembrie, UNESCO intenționează să pună în circulație o bibliografie a celor mai importante (o sută) opere scrise de Simon Bolivar.

Scrisorile lui Archibald Mac Leish

● Apariția la Boston a volumului de aproape 500 de pagini cuprinzînd o selecție din corespondența remarcabilului poet american Archibald Mac Leish (1892—1982) a fost apreciată ca un eveniment al vieții literare în Statele Unite. Cu acest prilej „New York Times Book Review” publică un amplu articol care relevă că în poezia lui Mac Leish s-au intruchipat căutările multor generații de poeți americani. Cea mai fertilă perioadă în creația sa se situează în anii '30, cind poetul se reîntoarce în patrie după o sedere îndelungată la Paris. Este perioada marcată printr-o ascuțire a viziunii sale sociale, prin conștientizarea responsabilității pe care o are poetul în fața societății, a istoriei. În acea perioadă Mac Leish a început să desfășoare o intensă activitate social-politică. În 1937, el a pre-

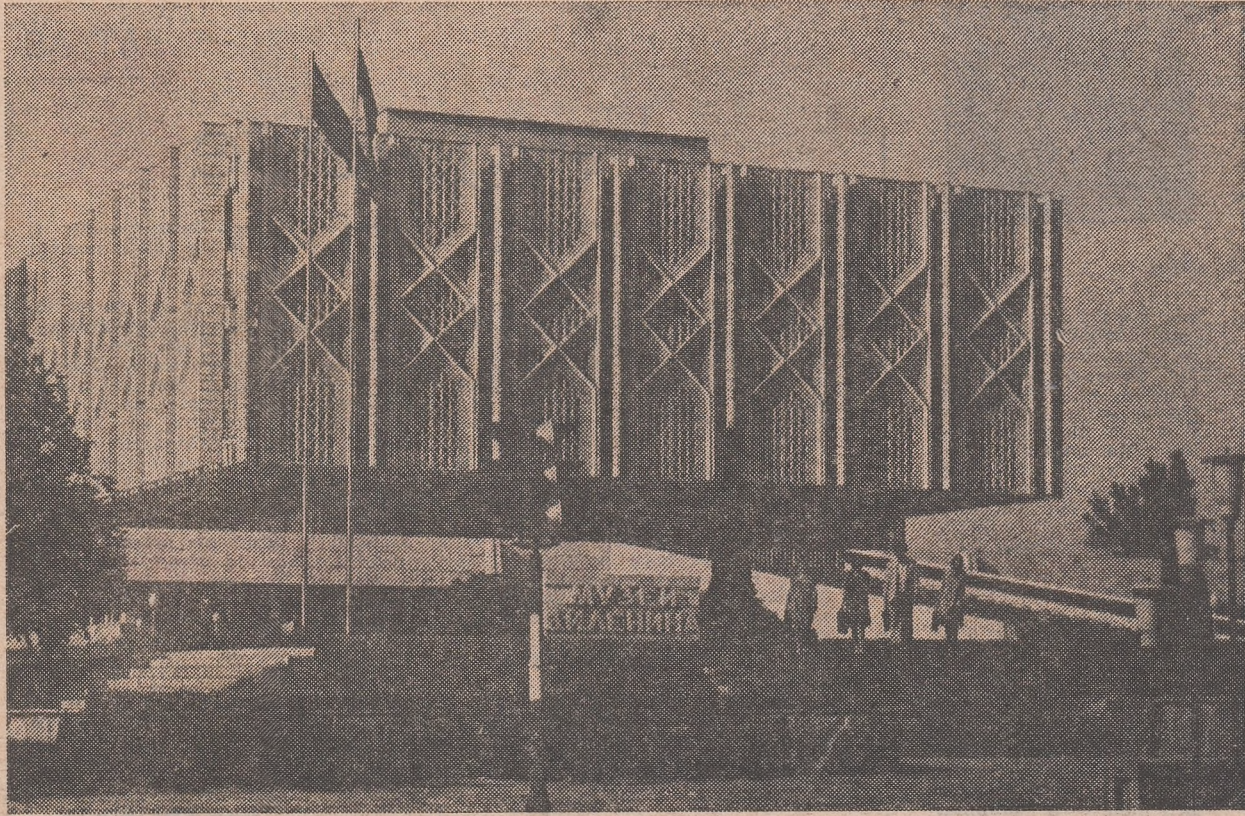
zidat al doilea Congres al scriitorilor americani desfășurat sub lozina luptei pentru salvarea culturii universale de barbaria fascistă. În 1939, la cerea personală a președintelui Roosevelt, el a fost numit director al Bibliotecii Congresului. După război, a fost unul din inițiatorii creării UNESCO. Pînă în ultimii ani ai vieții a rămas o personalitate marcantă a poeziei americane.

care pentru a asista cîteodată la vreo reuniune cu mulți scriitori. [...]

Din fericire, ceea ce Jack Lang a intenționat la Sorbona nu a fost să-l facă pe scriitor să scrie mai bine, ci ceva original chiar și în Parisul Franței, unde s-au inventat atîtea lucruri originale. A încercat să-l facă pe artiști și pe economiști să se pună de acord asupra a ceea ce s-ar putea face, încă de la prețul culturii, pentru a înfrunta criza acestei lumi. Un invitat nordamerican, cine știe dacă în serios sau în glumă, a spus că economiștii au încilțit atît de tare economia încît, mai știți, poate doar artiștii să mai fie în stare s-o descurece. Nu știu de ce, această frază m-a făcut să-mi amintesc frumosul și înțeleptul discurs al lui Saint John Perse cind a primit Premiul Nobel, și în care a demonstrat că metodele poeziei ar putea fi de o enormă utilitate pentru investigația științifică. Mi-am amintit, de asemenea, de un alt episod mai puțin semnificativ, dar care în orice caz avea de a face cu această problemă. Acum citiva ani, un profesor de sociologie de la o universitate din Statele Unite a făcut o anchetă printre romancierii latino-americani pentru a descoperi care era metoda pe care aceștia o utilizau în eforturile lor pentru a descifra realitatea din țările lor. Profesorul considera că metodologia sociologilor dăduse greș în această tentativă și se gîndea că metoda romancierilor ar putea fi utilă și sociologilor. Niciodată nu am aflat rezultatul anchetei, dar știu că răspunsul mai multor scriitori a fost același.

Singurul lucru pe care-l făceau pentru a încerca să interpreteze realitatea, era să observe viața. Ceea ce ministrul culturii din Franța, care este un om inteligent și febril, spera să audă în finalul întîlnirii de la Sorbona. În fond, și culturii, ca atîtor lucruri din vremurile noastre, îi lipsește o bună doză de bun simț.

În românește de
Miruna Ionescu

Taşkent : Muzeul „V. I. Lenin”

Istorie și artă la Taşkent

SÎNT pentru a doua oară în capitala Uzbekistanului. Al patrulea oraș al Uniunii Sovietice, după Moscova, Leningrad și Kiev, Taşkentul are vocația construcției și, după cit mi-am dat seama încă din toamna trecută, pe cea a artelor.

Știam din precedentul meu contact cu acest important oraș al Asiei Centrale că, din cele 365 de zile ale anului, trei sute dintre ele sînt insorite. Nu e de mirare deci că la aterizarea pe aeroportul internațional primele rafale ale unei ploii reci, de toamnă bavoviană, m-au găsit cu totul nepregătit și surprins peste măsură.

Deși zonă seismică puternic afectată de cutremurul din 1966, cînd mai bine de jumătate din oraș a fost distrus, Taşkentul de astăzi a crescut spectaculos pe verticală, ignorînd parca subrezenia solului. Aflu, peste puțină vreme, că arhitecții și constructorii urbei, ajutați de colegii lor din alte republici unionale, au aplicat soluții ingenioase de consolidare și protecție a clădirilor pînă la un cutremur de gradul nouă pe scara Richter. Zăresc în depărtare silueta noului Hotel Moskva, situat la o răspintie de drumuri, în chiar locul de unde altădată caravanele se despărteau, unele pornind spre India și China pe celebrul Drum al mătăsii, altele urcînd spre nord în inima continentului. Peste drum, medresa Kukeldaş măsoară timpul istoriei din veacul al XI-lea. Undeva, în stînga, se impune Casa presei, unde se editează cărțile și zărele uzbece în toate limbile pămîntului și, o clipă, statuia lui Lenin, ce domină piața cu același nume, pare iscată din împărăția unor ape multicolore. În față, un imens havuz creează, mai ales vara, un microclimat răcoros, odihnitor și fără îndoială plăcut.

Turnul de televiziune, încă în construcție, blocurile-turn ale unor ministere, alte repere verticale vibrează întinderea de platou a orașului. De fapt, în subtilul aport al orizontalei cu verticala descopăr un ritm arhitectonic alert, încercarea de a sparge monotonia unei așezări pînă nu demult literalmente lipită de pămîntul. Așa se și explică numărul minim de victime al ultimului mare cutremur. Fiind cald, uzbecii dormeau afară în niște paturi cu spătarele strunjite, paturi ce serveau în timpul zilei la săvîrșirea ritualului ceatului. Casele vechi, din paiantă, înalte cit un stat de om, s-au năruit cu zgomot, așa cum probabil căzuseră și altădată, cu secole în urmă, sub apriga vijelie a Hoardei de aur a lui Genghis-han. Acum, majoritatea populației s-a strămutat în locuințe de stat, clădite în stiluri dintre cele mai diverse. S-a întimplat așa deoarece constructorii veniți în ajutor din toată Uniunea Sovietică au creat ansambluri de locuințe specifice zonei lor de obirșie.

Și, cu toate acestea, Taşkentul are un aer unitar. Poate și din cauza expresivelor sale monumente, între care Aleea poezilor, statuia scriitorului național Alișer Navoi. Ele se detașează, dincolo de datele figurativului, prin măreția lor simbolică. Simt că, aici, cultul pentru oamenii spiritului provine dintr-o reală apetență artistică, din nevoia de a situa prezentul la altitudinea rafinamentului atins în sfera decorativului în veacuri revoluate.

DE acest lucru aveam a mă convinge încă o dată, după ce am pășit pragul Muzeului de artă decorativă. Poate impropriu numit astfel deoarece, pe lângă într-adevăr extraordinarele dantelării în ganci și lemn, pe lângă iscusit încrustatele porți, uși și stîlpi de susținere ai pavilioanelor de vară, alături de ceramică din diverse zone ale țării, ochiul zăbovește îndelung la etajul ultim atras de numele și operele unor artiști de notorietate. Sculptori italieni și francezi, reprezentanți ai Școlii flamande ori ai epocii clasice franceze și spaniole, coexistă alături de pictorii ruși ai veacului trecut, unele opere inspirate îndeosebi din pitorescul și farmecul zonei, echivalînd cu o autentică inițiere în lumea și tainele desertului. Mai cu seamă Zomer pare a fi monograful ținuturilor uzbece. Paleta lui, incendiată de soarele arzător al Asiei centrale, recompune în lumini și umbre tot farmecul așezărilor orientale. Pictorii contemporani uzbeci, „clasi-cizați” prin intrarea operelor lor în patrimoniul muzeului, părăsesc pitorescul poate prea facil al întînderilor de nisip cu caravanele împovărate de prețioasa lor încărcătură, încercînd existența diurnă a oamenilor de pe aceste vechi meleaguri. Dominanta tematică pare a fi munca și efortul lor constructiv, orientarea către expresivitatea peisajului industrial.

Părăsind muzeul nu-mi refuz plăcerea de a mai trece încă o dată pe lângă colecția de covoare orientale, siuzane, și în rafinatele stilizări ale rodiei, simbolul bogăției și prosperității, descifrez truda anonimă a unor artiști populari de demult. Într-un astfel de covor îmi pare a desluși silueta elegantă a salciei plîngătoare și aflu că ea este simbolul poeziei uzbece. Un *liauh* — suport pliant din lemn pentru Coran — mă incită prin ingeniozitate și-mi iscă în imaginație comparația cu un tron auster pe care nu stă vreun demnitar oarecare, ci o carte. Straițele de sărbătoare ale emirilor de altădată, ornate în motive persane, cusute cu fir de aur și argint mi se par orgolioase demonstrații de opulență. Mai ales că, la ocazii, nobilii locali îmbrăcau în același timp trei-patru asemenea caftane cîntărind nici mai mult nici mai puțin decît 15 kilograme. Asemenea costume, la care migăleau fetele uzbece vreme de cîțiva ani, fac deliciul vizitatorilor, dar pe mine mă interesează îndeosebi manuscrisele și edițiile rare ale operei lui Navoi ori Avicena. În ele freacă viața poate mai puțin spectaculos, dar cu siguranță mai adevărat și mai etern. Numele emirilor s-au uitat demult, poemele lui Alișer Navoi, niciodată. Le-am văzut ilustrate pe vase și în ceramică la un mic muzeu de artă aplicată, muzeu instalat în locuința din veacul trecut a ambasadorului Rusiei. Clădirea, ea însăși operă de artă, mai păstrează două încăperi decorate în stil tradițional uzbec, cu plafonul din lemn pictat în incredibile motive florale. Armonia cromatică și bogăția halucinantă a ornamentelor creează o impresie de basm trăit aievea.

Mihrabul, un mic altar orientat spre Mecca, e o broderie scumpă, sfîntă prin arta decorativului și mai puțin prin destinația ei expresă. Tot aici văd mobilier pictat ori cu întărișii de sidef, o desfășurare continuă de culori și forme. Tiubeteici de sărbătoare dau seamă despre arta tinerelor fete pregătind cu sirguință și speranță ziua așteptată a nunții.

Rîspă de culoare, lumină și sunete în Bazar. Deși e rece, în jurul tarabelor încărcate cu rodii, lămii, struguri, fructe uscate de tot felul, de imenși pepeni galbeni și verzi, uzbecii tăifăsuiesc în așteptarea cumpărătorilor. Impresia e de muzeu viu al naturii! Bătrîni se lasă fotografiați și zimbesc condescendent turiștilor însetați de exotic.

Vase de lut ori de alamă, încrustate manual și emailate, fac deliciul privitorilor poate chiar mai mult decît bijuteriile din aur ori chihlimbar. Culoarea chihlimbarului am aflat-o mai intensă și mai distilată în cele câteva rodii pe care vreau să le duc copiii acasă.

UN ocol pe lângă Cupolele albastre, Teatrul Navoi unde seara se cîntă *Carmen* de Bizet, un popas la o Cealkana, iar la intrarea în Hotelul Uzbekistan o imensă eșarfă alb-albastră anunță deschiderea, a doua zi, a lucrărilor Simpozionului internațional al criticilor de artă. Din partea României participă Dan Hăulică. Îl caut cu intenția de a-l saluta și accept, cu bucurie, amabila sa invitație de a participa la simpozion.

Casa artiștilor plastici uzbeci, una dintre cele mai frumoase clădiri ale Taşkentului, este gazda dezbaterilor simpozionului. Discuțiile se concentrează în jurul raportului dintre natură și arhitectură, dar în intervenții se fac referiri la tradiție și inovație, la conceptele de popular și modern în artele vizuale etc. Între participanți recunosc personalități ale criticii și istoriei de artă din Franța, Grecia, Bulgaria, Cehoslovacia și, firește, din țara organizatoare. Unora dintre ele le sînt prezentat. Din fotoliul meu de observator urmăresc colocviul și o mindrie reală mă încearcă atunci cînd opiniile de autoritate ale criticului român sînt însușite de participanți. Mă gîndesc la maturitatea culturii noastre, la ecurile ei în lume și la cite mai trebuie pentru promovarea valorilor naționale dincolo de fruntariile țării.

Părăsesc Taşkentul îndreptîndu-mă spre Buhara, cu speranța că poate acolo voi întîlni căldura mult dorită. În capitala Uzbekistanului avusesem, ce-l drept, parte din belșug de căldura spiritului și a unor oameni ce mi-au devenit dragi pentru totdeauna.

Valentin Ciucă

Prezențe românești

AUSTRIA

● În capitala Austriei a avut loc simpozionul internațional „Șerban Cantacuzino — Români apărători ai Europei”, importantă manifestare în cadrul comemorărilor ce au loc cu ocazia marcării a 300 de ani de la despresurarea Vienei (1683). În cadrul celor patru secții ale simpozionului a avut loc o amplă trecere în revistă a principalelor momente istorice legate de participarea celor trei principate românești la evenimentele de la 1683, moment care marchează sfîrșitul pericolului otoman pentru Europa centrală.

Participanții la simpozion au hotărît în unanimitate înființarea Asociației Culturale Internaționale a Etniei Române (A.C.I.E.R.), din inițiativa unui grup de personalități de origine română. Printre obiectivele noii asociații se numără: răspîndirea valorilor de cultură și civilizație create de români, sublinierea contribuțiilor oamenilor de cultură și știință români la progresul culturii și științei universale, cultivarea limbii, culturii și tradițiilor strămoșești. Președinte al A.C.I.E.R. a fost ales poetul și editorul Mișel Steriade din Belgia, iar secretar general, Cornelius Dima Drăgan, editorul ziarului „Tricolorul” din Canada.

ELVEȚIA

● În legătură cu lucrările juriului „Premiului internațional al criticilor de disc” (vezi „România literară” din 8 septembrie), suplimentul literar de sîmbătă 6 august 1983 al ziarului „Journal de Genève” publică, sub semnătura lui Pierre Michot, un amplu articol intitulat „Cele mai bune discuri ale anului”, din care cităm: „Prin intermediul colegului român, juriul a cunoscut mai multe lucrări de George Enescu, excelent cîntate și înregistrate în cadrul unei ediții fonografice integrale a muzicii sale. El (juriul, n.n.) ține să releve efortul considerabil al firmei Electrecord pentru a înlesni accesul la un ansamblu care cuprinde numeroase capodopere și speră că distribuitorii de la noi își vor asuma sarcina de a difuza aceste frumoase discuri”. Ziarul elvețian înserează în palmaresul premiului discului monțiuena specifică referitoare la Integrala „Enescu”.

BRAZILIA

● Ultimul număr al revistei Facultății de litere a Universității de stat din Ponta Grossa, *Uniletras* (Numero 4, Dezembro de 1982, pp. 40—46), publică și studiul Mariei Eugenia Boaventura: *Adrian Marino: teoria și metodologia de abordagem da vanguarda literaria*.

R.F.G.

● Lucrările Colocviului de literatură comparată a teatrului european desfășurate la München (11—13 februarie 1980) au apărut de curînd sub titlul *Das Ende des Stegreifspiels. Die Geburt des Nationaltheaters. Ein Wendepunkt in der Geschichte des europäischen Dramas*, hsgb. von Roger Bauer, Jürgen Wertheimer (München, Wilhelm Fink Verlag, 1983). În sumar și comunicarea lui N. Balotă: *Der Beginn des Nationaltheaters in Rumänien* (p. 192—197).

R.P. BULGARIA

● Revista „Puls” din R. P. Bulgaria (23 august 1983) publică, în ciclul „Meridiane poetice”, cu ocazia sărbătorii naționale a R.S. României, un grupaj de poezii de Mara Nicoară, însoțit de note bibliografice. Traducerea este făcută de Nicolai Zidarov.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București, Piața Scintei nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCINTEII”

5 lei